

Vabariigi Valitsuse korralduse „Kultuuripärandi väärtust ühiskonnas käsitleva Euroopa Nõukogu raamkonventsiooni heakskiitmine“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Kultuuripärandi väärtust ühiskonnas käsitlev Euroopa Nõukogu raamkonventsioon

Korraldusega kiidetakse heaks kultuuripärandi väärtust ühiskonnas käsitlev Euroopa Nõukogu raamkonventsioon (edaspidi *Faro konventsioon*).

Kõige laiemas tähenduses on Faro konventsiooni eesmärk märgata ja tunnustada kultuuripärandi rolli ühiskonnas, mh tunnustada kultuuripärandi seoseid ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooniga, tunnustada individuaalset ja kollektiivset vastutust kultuuripärandi suhtes ning rõhutada kultuuripärandi säilitamise ja jätkusuutliku kasutamise seoseid inimarengu ja elukvaliteediga.

Faro konventsioon on kultuuripärandi valdkonnas uude lähenemisega rahvusvaheline kokkulepe. Enamik kultuuripärandi valdkonna rahvusvahelisi kokkuleppeid keskenduvad vajadusele pärandit säilitada ning viisidele, kuidas seda teha (konserveerida, restaureerida). Faro konventsioon erineb neist, tegeledes väärtustega, mida inimesed pärandile omistavad. Faro konventsioon käsitleb kultuuripärandi rolli tänapäeva ühiskonnas ja tõstatab Euroopa tasandil küsimuse: miks ja kelle jaoks me Euroopa kultuuripärandit hoiame.

Faro konventsiooni tekst rõhutab, et kultuuripärand on ühiskonna jaoks väärtuslik ressurss: lisaks kultuurilisele ka keskkondlik, majanduslik ja sotsiaalne ressurss. Teksti teine keskne mõte on igaühe õigus saada kultuuripärandist osa omal valikul. See mõte põhineb ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonil (1948), mille kohaselt kuulub kultuurialaste õiguste hulka õigus kultuuripärandile. Vajadus sellise sõnumi rõhutamise järele Euroopas tekkis riigipiiride ja poliitiliste struktuuride muutumise tõttu 1990. aastatel, samuti vastusena muutustele ühiskonna ja kultuuri arengus ning väljakutsetele, mille on tekitanud digitaliseerumine, globaliseerumine jms.

Faro konventsiooni hakati välja töötama 2003. aastal. Uut konventsiooni luues pidas Euroopa Nõukogu kõige sobivamaks raamkonventsiooni, mis haakub ka muutunud pärandi mõistega. Raamkonventsioon on kogum põhimõtteid – n-ö raamistik. Raamkonventsioonis määratletakse laiemad eesmärgid, tegevusvaldkonnad ja suunad, mille poole liikuda. Erinevalt teistest konventsioonidest ei kehtestata nendega konkreetseid meetmeid ega siduvaid kohustusi. Eesmärkide saavutamiseks on sageli olemas alternatiivsed meetodid ning osalisriigid saavad valida viisi, mis sobib kõige paremini nende õiguse, põhimõtete ja praktikaga. Raamkonventsioon on ennast ajanud tõestanud ning rände-, keskkonna- ja muud kriisid on suurendanud arusaamist vajadusest arvestada kultuuripärandiga Euroopa arengutes.

Faro konventsioon avati allakirjutamiseks Faros, Portugalis 27.oktoobril 2005 ja see jõustus rahvusvaheliselt 1.juunil 2011. Seisuga 8. veebruar 2021 on Faro konventsiooni ratifitseerinud 20 Euroopa Nõukogu liikmesriiki. Lisaks on kuus riiki konventsioonile alla kirjutanud, kuid ei ole seda ratifitseerinud.¹

¹ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/199/signatures?p_auth=dg2WfyCT

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja selle seletuskirja on koostanud Kultuuriministeeriumi kultuuriväärtuste osakonna muinsuskaitseõunik Liina Jänes (liina.janes@kul.ee, 628 2381), raamatukogunõunik Ülle Talihärm (ulle.taliharm@kul.ee, 628 2244), muuseuminõunik Marju Reismaa (marju.reismaa@kul.ee, 628 2335) ja kultuuriväärtuste asekanter Merilin Piipuu (merilin.piipuu@kul.ee, 628 2210). Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud Kultuuriministeeriumi kantselei sekretär-keeletoimetaja Anni Viirmets (628 2220, anni.viirmets@kul.ee). Õigusekspertiisi on teinud õigus- ja varahaldusosakonna õigusnõunik Siiri Pelisaar (siiri.pelisaar@kul.ee, 628 2225). Faro konventsiooni eestikeelse tõlke on teinud inglise keele vandetõlk Helena Kivi (Lingo tõlkebüroo, helena.kivi@hotmail.com). Välisministeeriumis on Faro konventsiooni materjalid läbi vaadanud rahvusvahelise õiguse büroo jurist Kerttu Mäger (637 7428, kerttu.mager@mfa.ee).

Faro konventsiooni analüüsimiseks ja eelnõu sisu ettevalmistamiseks moodustati 2016. aastal Kultuuriministeeriumi juurde töörühm kultuuriväärtuste valdkonna ekspertidest, asutustest ja kodanikuühendustest. Töörühma ülesanne oli koordineerida Faro konventsiooni heakskiitmist ja valmistada ette selleks vajalikud dokumendid. Töörühma koosseisu uuendati 2019. aastal. Töörühma kuuluvad esindajad Kultuuriministeeriumist, Muinsuskaitseametist, Eesti Rahvusraamatukogust, Tallinna Ülikoolist, Eesti Rahvakultuuri Keskusest, Eesti Rahva Muuseumist, SA-st Eesti Vabaõhumuuseum, SA-st UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon, MTÜ-st ICOMOS² Eesti Komitee ning Eesti Muinsuskaitse Seltsist.

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud teiste menetluses olevate eelnõudega ega Euroopa Liidu õiguse rakendamisega.

Eelnõu väljatöötamisele ei eelnenud väljatöötamiskavatsust, sest välislepingute heakskiitmine kuulub hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 1 lõikes 2 loetletud erandite hulka, mille puhul ei ole väljatöötamiskavatsus vajalik.

Faro konventsiooni ei ole vaja Riigikogus ratifitseerida, kuna puuduvad põhiseaduse §-s 121 ning Välissuhtlemisseaduse (edaspidi *VäSS*) §-s 20 sätestatud ratifitseerimise alused.

Faro konventsioon kiidetakse heaks Vabariigi Valitsuse korraldusega. VäSS § 8 lõike 1 punkti 7 kohaselt on Vabariigi Valitsusel pädevus sõlmida Eesti Vabariigi nimel Riigikogus ratifitseerimisele mittekuuluvaid välislepinguid.

2. Korralduse eesmärk

Korralduse eesmärk on kiita heaks kultuuripärandi väärtust ühiskonnas käsitlev Euroopa Nõukogu raamkonventsioon ning volitada Eesti Vabariigi erakorralist ja täievolilist suursaadikut, alalist esindajat Euroopa Nõukogu juures konventsioonile Eesti Vabariigi nimel alla kirjutama.

² ICOMOS: Rahvusvaheline Monumentide ja Muinsusväärtuste Nõukogu

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest punktist. Punktiga 1 kiidetakse heaks kultuuripärandi väärtust ühiskonnas käsitlev Euroopa Nõukogu raamkonventsioon. Punktiga 2 volitatakse Eesti Vabariigi erakorralist ja täievolilist suursaadikut, alalist esindajat Euroopa Nõukogu juures konventsioonile Eesti Vabariigi nimel alla kirjutama.

Faro konventsioon koosneb preambulist ja 23 artiklist. Kuna nii konventsiooni temaatika kui ka kultuuripärandi valdkond on avar, on selles seletuskirjas konventsiooni põhimõtete rakendamist Eestis avatud valikuliste näidete abil.

I peatükk. Eesmärgid, mõisted ja põhimõtted

Artikkel 1. Faro konventsiooni eesmärgid

Artiklis 1 esitatakse põhimõtted, mis on aluseks ülejäänud konventsioonile. Kõige laiemas tähenduses on konventsiooni eesmärk märgata ja tunnustada kultuuripärandi rolli ühiskonnas.

Artikli 1 punkt a loob seose ÜRO 1948. aasta inimõiguste ülddeklaratsiooniga, mille artikkel 27 sätestab: „Igal inimesel on õigus ühiskonna kultuurielust vabalt osa võtta, kunsti nautida, teaduse progressi oma panus anda ja selle progressi hüvesid kasutada.“ Faro konventsioon laiendab seda mõtet, selgitades, et kultuuripärandiga seotud õigused sisalduvad õiguses kultuurielus vabalt osaleda.

Õigusega osa saada kaasneb vastutus (punkt b), mis on nii individuaalne kui ka kollektiivne.

Punkt c rõhutab, et kultuuripärandi säilitamise ja selle jätkusuutliku kasutamise laiem eesmärk on inimareng ja elukvaliteet.

Punkt d lisab eelnevale kultuuripärandi ja laiemalt kultuuri rolli rahumeelse ühiskonna ülesehitamisel, mis on iseäranis oluline ajal, mil nii Euroopa kui ka kogu maailm seisavad silmitsi mitmete üleilmastumise, rände, usuliste ja kultuuridevaheliste konfliktide ning radikaliseerumise kasvuga seotud probleemidega.

Punktides a–d tuleb välja Faro konventsiooni iseloomulik rõhuasetus, mida selle rakendamisel silmas pidada. Olemasolevad kultuuripärandiga seotud konventsioonid käsitlevad kultuuripärandit enamasti asja või nähtusena, millele on omistatud teaduslik, esteetiline või mõni muu väärtus ning mida tuleb seetõttu säilitada asja enda pärast. Faro konventsiooni lähtekoht on, et kultuuripärandi väärtust võib mõõta ka selle panuse järgi, mida pärand annab juurde inimeste ellu. Perspektiivi selliselt seades jõutakse järeldusele, et pärandi säilitamine, väärtustamine ja kasutamine ei ole mitte tänapäevase elu väheoluline tegevus, vaid vastupidi – tänapäevases ühiskonnas on kultuuripärand inimeste igapäevaelu oluline osa ja elukvaliteedi parandaja.

Artikkel 2. Mõisted

Artiklis 2 defineeritakse kaks keskset mõistet – kultuuripärand ja pärandi kogukond.

Kultuuripärand on Faro konventsiooni kohaselt minevikust pärinev (aineline ja vaimne) ressurss, mida inimesed määratlevad enda väärtuste, uskumuste, teadmiste ja traditsioonide peegelduse ja väljendusena, sõltumata selle omandilisest kuuluvusest.

Kultuuripärandi definitsioone on üle maailma väga erinevaid, sõltuvalt sellest, kas peetakse silmas ainelist, vaimset või digitaalset pärandit või neid kõiki kokku. Faro konventsiooni definitsioon on antud võimalikult avarana, et katta kõiki aspekte, mida inimesed võiksid pärandina määratleda. Teadlikult välditakse viiteid ühele konkreetsele pärandiliigile. Kultuuripärand on ajas muutuv – seda määratletakse ja mõtestatakse inimtegevuse tulemusena ümber.

Pärandi kogukonna all mõistetakse inimesi, kes väärtustavad teatud osa kultuuripärandist, mida nad soovivad oma tegevuse kaudu säilitada ja tulevastele põlvkondadele edasi anda. Pärandi kogukond on sisuliselt inimeste rühm, kes samastab end mingi ühise väärtusega ja tegutseb selle väärtuse väljenduseks oleva ühise kultuuripärandi heaks. Faro konventsioon julgustab kogukondi ühise kultuuripärandi nimel koostööd tegema, olgu selleks väikse kogukonna ühine kultuuripärand või Euroopa ühine pärand. Sellega antakse edasi kultuuripärandi muutunud kontseptsiooni, mille keskmes on inimene kui kultuurikandja, mitte tingimata ekspert.

Artikkel 3. Euroopa ühine pärand

Artikkel 3 asetab kultuuripärandi selle laiemasse sotsiaalsesse konteksti, nimetades Euroopa ühist pärandit. Euroopa ühine pärand koosneb kahest võrdselt olulisest aspektist:

- kultuuripärand, mis kujutab endast Euroopa inimeste kollektiivset mälu ja loovuse allikat (punkt a);
- intellektuaalne pärand, s.o kokkulepitud sotsiaalsete väärtuste kogum, mille juured on ajaloo ja mis moodustab nn Euroopa ideaali sellest, kuidas ühiskond peaks toimima (punkt b).

Kultuuripärand tuletab meelde Euroopa rahutut ajalugu, mille õppetundide kaudu on jõutud praegu kehtivate ühiskondlike väärtusteni. Artiklis 3 rõhutatakse eri kultuuride panust Euroopa ühiskonda ja pärandisse. Euroopa Liidus toetatakse ühiste väärtuste säilitamist ja arendamist, austades samal ajal Euroopa rahvaste kultuuride ja tavade mitmekesisust. Eesti järgib samu põhimõtteid. Faro konventsioon soovitab edendada mõistmist, mida saab teha ka siis, kui arvamused lahknevad.

Eesti kultuur on Euroopa ajaloo ja pärandiga tihedalt läbi põimunud. Võib tuua näiteid muinasajast (mida tunnistavad arheoloogilised leiud), keskajast (mida näitlikustab Hansa Liit) või uusajast (nt mõisakultuur). Riiklikus strateegias „Säästev Eesti 21“ on sõnastatud Eesti ja Euroopa kaksikidentiteedi kujunemine: „Koos Eesti euroopastumisega, aga samuti tänu Euroopa ja mõningate teiste suurte koosluste vaheliste pingete püsimisele on rahvusliku enesemääratluse ja väärtustamise („mina olen eestlane“) kõrval levinud ka enesemääratlus eurooplasena („mina olen eurooplane“). Eestlane on nii loomu- kui tegudepärast aktsepteeritud kui eurooplane.“³

³ Säästev Eesti 21, lk 17. https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/saastev_eeesti_21.pdf

NÄIDE 1

Eesti osaleb erinevates üle-euroopalistes koostöövõrgustikes, mis tõstavad esile Euroopa ühist pärandit ja ühiseid väärtusi:

- Eesti mäluasutused osalevad Europeana võrgustiku töös. Europeana on Euroopa Komisjoni algatusel ja toetusel loodud veebipõhine teenus, mille eesmärk on vahendada ühe portaali kaudu avalikkusele Euroopa raamatukogude, muuseumide ja arhiivide digitaalseid kogusid.
- Igal aastal valitakse kaks Euroopa linna Euroopa kultuuripealinnadeks. 2011. aastal oli selleks Tallinn ning 2024. aastal on Tartu. (Alates 2017 kandideerib lisaks kahele Euroopa linnale üks linn EFTA/EEA riigist, kandidaatriigist või potentsiaalsest kandidaatriigist.)
- 2018. aastal tähistati Euroopa kultuuripärandiaastat. Kogu Euroopas, sh Eestis korraldati sündmusi, mille eesmärk oli suurendada inimeste teadlikkust kultuuripärandist, sh kuulumisest ühisesse kultuuriruumi.
- Euroopa kultuuripärandi märgis on Euroopa Liidu algatus. Märgisega tähistatakse kohti, millel on suur sümbolväärtus Euroopale ning millel on olnud tähtis roll Euroopa ajaloos ja kultuuris või Euroopa integreerumises. Eestile on omistatud kaks märgist: Suurgildi hoone näitlikustab Hansa Liidu ajalugu ja Euroopa integratsiooni keskajal, Tartu Ülikooli ajalooline ansambel on valgustusajastu väljendus linnaruumis ning interpreteerib ülikooli ajaloo kaudu keskuse ja perifeeria mõistet.
- Euroopa kultuuriteed on Euroopa Nõukogu algatus, millega on loodud riigipiire ületavad temaatilised kultuurirajad. Kuigi Eesti ei ole osalisleppena ametlikult liitunud, on Eesti kohalikul tasandil esindatud kahes kultuuritees: Hansa tee (osalevad Tallinn, Tartu, Narva ja Pärnu) ja Euroopa ajaloolised kalmistud (esindatud Tallinna Metsakalmistu ja Siselinna kalmistu).
- Euroopa muinsuskaitsepäevade traditsioon sai alguse 1985. aastal Euroopa Nõukogu eestvedamisel ja Eesti ühines sellega 1993. aastal Muinsuskaitseameti eestvedamisel. Iga aasta septembris avatakse üle Euroopa külastajatele vähetuntud või muidu suletud mälestiste uksi ja tutvustatakse kultuuripärandit. Muinsuskaitsepäevade algatusega on tänaseks ühinenud 50 Euroopa kultuurikonventsiooni allkirjastanud riiki.

Euroopa ühise pärandi väärtustamiseks annavad Euroopa Komisjon ja Europa Nostra välja üle-euroopalist muinsuskaitseauhinda. Eesti on olnud sel auhinnakonkursil edukas, pälvides väga tihedas konkurentsias auhinda nii konserveerimise, uuringute kui ka koolituste ja teadlikkuse tõstmise kategoorias. Europa Nostra on Euroopa suurim ja laiapõhjalisim muinsuskaitse vabatahtlike katusorganisatsioon. Eesti osaleb aktiivselt Europa Nostra töös Eesti Muinsuskaitse Seltsi kaudu. Lisaks auhindadele on Europa Nostra algatanud koos Euroopa Investeeringuspangaga programmi „Euroopa 7 enimohustatud“, mis püüab ära hoida väärtusliku kultuuripärandi hävimist.

Artikkel 4. Kultuuripärandiga seotud õigused ja kohustused

Artiklis 4 käsitletakse isikute õigusi ja vastutust seoses kultuuripärandiga. Õigust kultuuripärandile (punkt a) vaadeldakse kui õigust sellest osa saada, aidata seda rikastada (määratleda ja luua) ning saada kasu pärandiga seotud tegevustest. Kuigi seda ei ole konventsioonis otseselt sätestatud, tuleb mõista, et õigus osaleda hõlmab ka õigust mitte osaleda. Mitteosalemine peab olema tingitud valikust, mitte ajendatud majanduslikest, sotsiaalsetest või poliitilistest asjaoludest. Oluline on tagada, et kultuuripärand oleks kõigile kättesaadav (vt täpsemalt artiklist 12).

Eestis on ICOMOS Eesti Komitee korraldanud erinevaid seminare ja koolitusi kultuuripärandi ja kogukonna õiguste teemal ning olnud selle teema eestkõnelejaks.

Kultuuriministeeriumi tellimusel teeb Statistikaamet iga kahe aasta tagant kultuuris osalemise uuringut.⁴ Statistikaamet on elanikkonna kultuuritarbimist süsteemselt uurinud alates 2013. aastast, kui turismiuringu kultuurimoodulis hakati inimestelt küsima ka nende kultuuritarbimise kohta. Eesti on Euroopa Liidus viie kõige enam kultuuri tarbiva riigi hulgas. Veidi üle 1,3 miljonilise rahvaarvu juures tehakse ühes aastas:

- u 2 miljonit kontserdikülastust;
- üle 1,2 miljoni teatrikülastuse;
- üle 3,5 miljoni muuseumikülastuse;
- 8,3 miljonit raamatukogukülastust;
- 13 miljonit laenutust raamatukogudest;
- trükitakse u 4–5 miljonit raamatut;
- raamatukogusid külastab 50% elanikkonnast.

Kultuuriministeeriumi, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ja uuringufirma Kantar Emori koostöös valmis 2018. aastal Eesti muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring.⁵ Sellest selgus, et aasta jooksul külastas Eesti muuseume üle poole elanikkonnast (60%), raamatukogus käis pool (50%) kõigist Eesti inimestest, kes on vanemad kui 15 eluaastat. Üle kolmandiku neist soovib muuseume veelgi rohkem külastada ning rohkem kui viiendik käiks hea meelega rohkem raamatukogus. Muuseumide mittekülastamise peamise põhjusena nimetati ajapuudust, tervislikke põhjuseid ja keerulist ligipääsu. Raamatukogude mittekülastamise kaks enam mainitud põhjust olid ajapuudus ning raamatute ja muude väljaannete ostmise.

2017. aastal tehti kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides Eurobaromeetri küsitlus teemal „Eurooplased ja kultuuripärimus“.⁶ Uuriti inimeste huvi ja seotust kultuuripärandiga, samuti kultuurimälestiste või -ürituste külastamist ning selle takistusi. Kümnest eurooplasest kaheksa arvab, et kultuuripärand on oluline mitte ainult neile isiklikult, vaid ka kogukonnale, piirkonnale, riigile ja Euroopa Liidule tervikuna. Rohkem kui seitse inimest kümnest arvab, et kultuuripärand parandab nende elukvaliteeti.

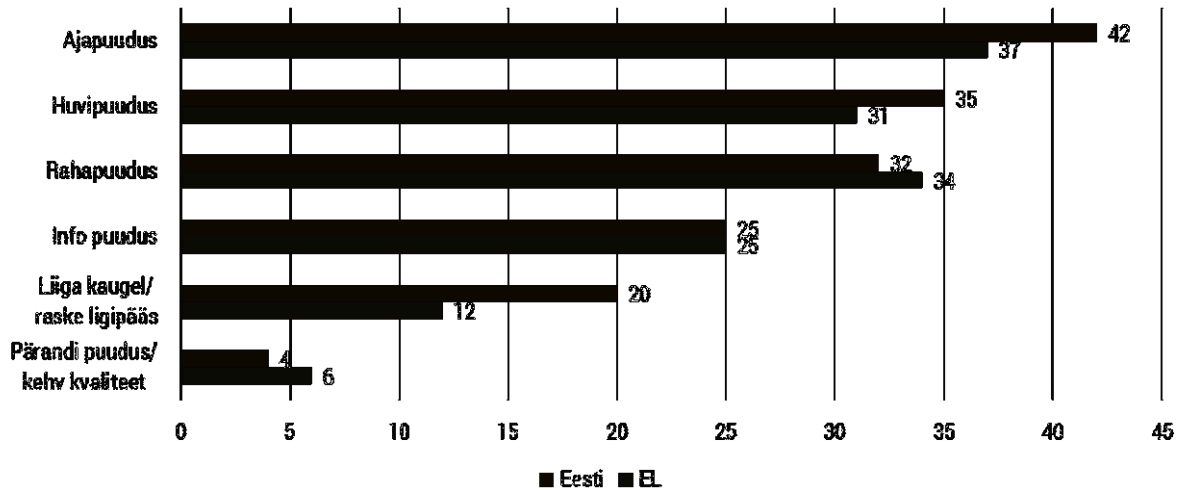
⁴ Uuringu metoodiline alus on üle-euroopaliselt ühtlustatud kultuuristatistika raamistik ESSnet Culture.

⁵ Uuringu lõpparuanne

https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/muuseumide_ja_raamatukogude_kulastajate_ja_mittekulastajate_uuringu_lopparuanne_0.pdf

⁶<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2150>

**Mõnikord on inimestel raske külastada kultuurimälestisi või –
 üritusi. Mis alljärgnevatest on Teie jaoks põhitakistuseks? (Mitu
 võimalikku vastust) %**

Eurobaromeetri uuringu järgi on 71% Eesti vastanutest külastanud viimase 12 kuu jooksul mõnd pärandipaika. Eestis on kultuurimälestiste ja kultuuriürituste mittekülastamise esimene põhjus ajapuudus ja teine huvipuudus. Maksumus on Euroopas teisel kohal, Eestis kolmandal. Uuring näitab, et võimalused kultuurielus osalemiseks on pigem olemas.

NÄIDE 2

- Muuseumiöö on väga edukas kultuuripärandit populariseeriv sündmus. See toimub kord aastas maikuu, kui muuseumid ning teised kultuuri- ja mäluasutused avavad oma ukseid tavapärasest hilisemal ajal ja tasuta, et tähistada üle-euroopalist muuseumiööd. Muuseumiööd korraldavad koostöös Eesti muuseumid, Eesti Muuseumiühing ja ICOM Eesti. 2019. aasta muuseumiööl avasid oma ukseid tasuta rekordiliselt 215 paika üle Eesti. Küllastajatele olid viie tunni jooksul (kell 18–23) avatud väga paljud suuremad ja väiksemad muuseumid. Lisaks muuseumidele tegid oma ukseid tasuta lahti mitmed näitusepaigad, arhiivid, kirikud, mõisad, raamatukogud ning isegi looduskeskused – üht- või teistpidi kultuuri, teaduse ja ajaloo tegelevad organisatsioonid. Kokku tehti õhtu jooksul 102 000 küllastust (2018. aastal 125 000 muuseumiküllastust).
- Muinsuskaitsekuu on 1985. aastast toimuv traditsiooniline üritustesari, mis tutvustab kultuuripärandit üle Eesti. Seda veab Eesti Muinsuskaitse Selts, kes korraldab ekskursioone, näituseid, talgud, kinoõhtuid, seminare jpm. Kõik üritused toimuvad tasuta, võimaldades kultuuripärandist osa saada, aga ka anda oma panus kultuuripärandi hoidmisesse näiteks talgutöödena.

Artikli 4 punktis b käsitletakse kultuuripärandiga seotud kohustusi, pannes rõhu kohustusele austada teiste pärandit sama palju kui enda oma. Kultuuripärandiga seotud õigused ja kohustused on Eestis tagatud põhiseadusega. Põhiseadus kaitseb Eesti kultuuri säilimist ning ka rahvuslikku mitmekesisust. Põhiseaduse § 49 annab igapähele õiguse säilitada oma rahvuskuuluvus. Kõnealuse põhiõiguse lisamine põhiseadusesse on kantud arusaamast, et rahvuslik mitmekesisus ei ole mitte ühiskonna lõhestamise või polariseerimise, vaid rikastumise allikas. Põhilised õigused, mis tulenevad õigusest identiteedile, seonduvad keele, religiooni, kultuuri ja traditsioonide järgimisega.

Artikli 4 punkt c, millega kinnitatakse õiguste ja vabaduste kasutamise piirangut, põhineb täielikult Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni sisul ja korraldusel. Avalikust huvist tulenevad kaalutlused (vt ka artikli 5 punkt a), näiteks kultuuripärandi oluliste osade kaitsmine, peavad olema tasakaalustatud vajadusega kaitsta omandiõigust.

Artikkel 5. Kultuuripärandiga seotud seadused ja poliitikad

Artikkel 5 kohustab konventsiooniosalisi looma õiguslikud alused, et tagada ja suurendada kultuuripärandi rolli ühiskonnas. Kultuuripärand on väga avar mõiste ning selle valdkonna õigusakte ja seotud poliitikaid on palju. Vahet tehakse riiklikult olulistel kultuuriväärtustel, mida kaitstakse seadusega, ja kultuuripärandi laiemal spektril, mis võib sisaldada kõike inimtekkelist või inimese ja looduse koosmõjul tekkinud esemeid ja keskkondi, alates linnadest kuni inimese isikliku fotoalbumini. Kultuuripärandi roll on Eestis tagatud põhiseadusega (põhiseaduse § 49), lisaks sellele reguleerivad Eestis kultuuripärandiga seonduvat mitmed teised seadused (artikli 5 punktid a ja c).

Autoriõiguse seadus tagab kultuuri järjepidevuse ja kultuurisaavutuste kaitse, autoriõigusel põhinevate tootmisharude ja rahvusvahelise kaubanduse arengu ning loob autoritele, teose

esitajatele, fonogrammitootjatele, televisiooni- ja raadioteenuse osutajatele, filmi esmasalvestuse tootjatele, andmebaasi tegijatele ning teistele seaduses loetletud isikutele soodsad tingimused teoste ja muude kultuurisaavutuste loomiseks ja kasutamiseks.

Arhiiviseadus reguleerib ühiskonnale olulise dokumenteeritud teabe ehk avaliku ülesande täitmise käigus loodud või saadud dokumentide hindamist, kogumist, säilitamist ja juurdepääsu ning dokumentide kasutamise korraldamise ja vastutuse nende kasutuskõlbmatuks muutmise ja hävitamise eest. Seadus kehtestab ka avalikke ülesandeid täitvate asutuste ja isikute dokumendihalduse alused ning Rahvusarhiivi ja kohaliku omavalitsuse arhiivi tegevuse alused.

Eesti Rahvusraamatukogu seadus sätestab eesti keeles ja Eestis ilmunud ning Eestit käsitlevate või Eesti kohta informatsiooni sisaldavate väljaannete kogumise, alalise säilitamise ja kättesaadavaks tegemise.

Eesti Rahvusringhäälingu seadus sätestab Eesti Rahvusringhäälingu ühe eesmärgina toetada eesti keele ja kultuuri arengut ning aidata kaasa Eesti ajaloo ja kultuuri audiovisuaalsele jäädvustamisele. Rahvusringhäälingu ülesanne on muu hulgas salvestada eesti rahvuskultuuri ja eesti ajaloo seisukohalt olulisi sündmusi või teoseid ja tagada nende salvestiste säilimine, arvestades salvestise kultuurilist ja ajaloolist olulisust, avalikkuse huvi, salvestise sisu aktuaalsust ning salvestise kasutamise vajadust uute saadete ja muu meediasisu tootmisel.

Euroopa Liidu liikmesriigist ebaseaduslikult väljaviidud kultuuriväärtuste tagastamise seadus reguleerib Euroopa Liidu liikmesriigi territooriumilt ebaseaduslikult väljaviidud ning Eestisse toodud kultuuriväärtuste tagastamist Euroopa Liidu liikmesriigile.

Kultuuriväärtuste väljaveo, ekspordi ja sisseveo seadus reguleerib kultuuriväärtuste väljavedu Eesti Vabariigist. Seadus annab loetelu esemetest, mille väljaveoks on vajalik luba. Luba on vajalik ka juhul, kui Euroopa Liidust soovitakse eksportida esemeid, mis on kultuuriväärtuseks tunnistatud Euroopa Nõukogu määruse (EÜ) nr 116/2009 lisa 1 alusel.

Looduskaitse seadus sätestab kuues Eesti rahvuspargis erinevate piirkondade vaimse ja ainelise kultuuripärandi, inimese ja looduse koosmõjul kujunenud maastike ja iseloomuliku looduskasutuse kaitse. Kogukonnakeskne pärandikaitse avaldub rahvusparkide koostöökogudes, mis on kaitsekorralduslikud nõuandvad organid.

Muinsuskaitse seaduse eesmärk on kultuuripärandi säilimine ja mitmekesisus. Seadus reguleerib riiklikult olulisi kultuuriväärtusi, mida säilitatakse kultuurimälestisena, muinsuskaitsealana, arheoloogilise leiu või leiukohana. Mälestiseks tunnistamise ettepaneku võib teha igaüks ning mälestiseks tunnistamise menetlusse kaasatakse asjassepuutuvad isikud ja huvigrupid. Riigi territooriumil asuva kultuuripärandi määramine ja säilitamine on ka rahvusvaheline kokkulepe.⁷ Seaduse kohaselt on kultuuripärandi väärtustamine ja säilitamine ühiskonna ühine kohustus.

Muinsuskaitse seadus defineerib ka vaimse pärandi, kuid ei reguleeri seda. Kultuurile omaselt on elavas kasutuses olev vaimne kultuuripärand pidevas muutumises. Vaimse kultuuripärandi

⁷ Vastavalt UNESCO ülemaailmse kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsiooni artiklile 3 peab iga osalisriik määramata kultuuri- ja loodusväärtused, mis asuvad tema territooriumil. 16.11.1972, Pariis. Eesti ühines 1995. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13118943>

mõiste sisustamisel on lähtunud **UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioonis**⁸ toodud definitsioonist ja ülesannetest. Vaimne kultuuripärand on põlvest põlve edasiantavad tavad, esitus- ja väljendusvormid, teadmised, oskused ning nendega seotud tööriistad, esemed, artefaktid ja kultuuriruumid, mida kogukonnad, rühmad ja mõnel juhul üksikisikud tunnustavad oma kultuuripärandi osana ning hoiavad elavas ja loovas kasutuses. Vaimset kultuuripärandit nimetatakse ka elavaks pärandiks, sest tegu on kommete, tavade, teadmiste ja oskustega, millel on oluline koht tänapäeva inimeste elus ja mis annavad tunnistust seotusest eelmiste põlvkondadega.

Muuseumiseadus käsitleb seda osa kultuuripärandist, mida säilitatakse museaalina muuseumikogudes. Muuseumiseaduses sätestatud muuseumi mõiste kohaselt on muuseum ühiskonna ja selle arengu teenistuses alaliselt tegutsev kultuuri- ja haridusasutus. Muuseumide ülesanne on koguda, säilitada, uurida ning vahendada inimese ja tema elukeskkonnaga seotud vaimset ja materiaalist kultuuripärandit hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel. Seaduses on eraldi välja toodud, et muuseum peab oma ülesannete täitmisel arvestama ka laste ja puuetega inimeste vajadusi ning et teatud sihtrühmadele on tagatud muuseumi tasuta külastamise õigus. Museaalide digitaalsed kujutised ja digitaalsed museaalid on muuseumiseaduse kohaselt veebis kõigile tasuta kättesaadavad. Muuseumiseadus kohaldub eelkõige riigi asutatud muuseumidele. Munitsipaalmuuseumidele, avalik-õigusliku isiku muuseumidele ja eramuuseumidele kohaldatakse muuseumiseaduse teatud nõudeid juhul, kui need on vabatahtlikult liitunud muuseumide infosüsteemiga MuIS või kui nendega on sõlmitud haldusleping riigi muuseumikogu kasutamiseks.

Üks muuseumikogu täiendamise kriteeriume on asja ühiskondlik või kogukondlik väärtus⁹, lisaks on asja kultuurimälestiseks tunnistamisel oluline kriteerium selle seos kogukonna kujunemisega.¹⁰

Planeerimisseadus sätestab muu hulgas võimaluse määratleda kohaliku omavalitsuse tasandi planeeringutes kohaliku tähtsusega kultuuriväärtusi miljööalade või väärtuslike üksikobjektidena. Planeerimisseaduse kohaselt on valla või linna ruumiline planeerimine kohaliku omavalitsuse üksuse ülesanne ja see annab ulatusliku võimaluse suunata linna- või maamaastikus füüsiliselt säilinud pärandi kasutamist.

Sõjahaudade kaitse seadus on Eesti territooriumil peetud sõjategevuses hukkunud isikute säilmete kaitse, austamise ja väärrika kohtlemise tagamiseks kehtestatud seadus. See lähtub eeldusest, et sõjategevuses hukkunud isikute matmine ebasobivatesse kohtadesse ei vasta euroopalikule kultuurile ning surnute mälestuse ja säilmete austamise traditsioonile.

Säilituseksemplari seadus kehtestab Eesti Vabariigis avaldatud, levitatud või üldsusele kättesaadavaks tehtud väljaande (nii füüsilisel teabekandjal kui ka võrguväljaande) ja selle tootmiseks kasutatud digitaalse andmekogumi säilituseksemplariks loovutamise, selle säilitamise ja kättesaadavaks tegemise korralduse ning väljaandeid säilitavad raamatukogud. Seadus kehtestab ka veebiarhiveerimise korralduse ja säilitatavate väljaannete registreerimise kohustuse, riikliku statistika koostajad ning järelevalve põhimõtted. Seadusega tagatakse Eesti

⁸ 17.10.2003, Pariis. Eesti ühines 2006. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12736412>

⁹ Kultuuriministri 08.07.2013 määrus nr 30 „Muuseumikogu täiendamise ja kultuuriväärtusega asja muuseumisse hoiule võtmise kord“.

¹⁰ Kultuuriministri 15.05.2019 määrus nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“.

kultuurile oluliste väljaannete ja nende algmaterjali võimalikult täieliku kogu loomine, pikaajaline säilitamine ning järjepidev kättesaadavaks tegemine.

Lisaks seadustele on kultuuripärandit käsitletud eri strateegiates ja arengukavades (vt artikli 5 punkt g). Kokkuvõtvalt saab öelda, et kultuuripärand on Eesti õiguses laialdaselt käsitletud ja sellega seotud tegevus piisavalt reguleeritud. Suurem osa kultuuripärandist ei saa kunagi olema riiklikult ehk seadusega reguleeritud ning see on kooskõlas Faro konventsiooni mõttega, et igaühel on võimalus endale olulist pärandit ise määratleda ja oma tegevusega esile tõsta. Seda saab teha uurimise, vahendamise, tõlgendamise ja esitlemise kaudu (artikkel 5 punkt b).

Artikli 5 punkt d näeb ette soodustada majandus- ja sotsiaalkliimat, mis toetab osalemist kultuuripärandiga seotud tegevustes. Riik saab seda teha kättesaadavuse suurendamise kaudu, nagu tasuta raamatukoguteenus ja tasuta muuseumikülastused, otseste toetuste ja tegevuste delegeerimise kaudu (pärandiga seotud partnerasutuste toetamine) või ka kultuuriajakirjanduse toetamise kaudu.

NÄIDE 3

- Eestis on 2000. aastast kestev kultuuri teema-aastate traditsioon, st Kultuuriministeerium on pühendanud iga kalendriaasta teatud valdkonnale või -teemale ning leidnud tegevuste elluviimiseks vastava valdkonna partneri. 2020. aasta oli digikultuuriaasta, mille tegevusi ja sündmusi viisid läbi Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Rahvusringhääling, Muinsuskaitseamet ja Eesti Filmi Instituut. Aasta korraldati eesmärgiga, et uued põlvkonnad võtaksid omaks Eesti elava kultuuri ja pärandi ning digilahendused oleksid sellele toeks. Korraldajad seadsid kultuuri kättesaadavuse suurendamiseks kolm suurt eesmärki:
 - Teeme Eesti filmipärandi kõigile tasuta ja ühe klikiga kättesaadavaks ERR-i uuel voogedastusplatvormil Jupiter.
 - Teeme Eesti muusikapärandi kõikidele internetis tasuta lahti ja kuulatavaks.
 - Toome eestikeelsed tekstid tasuta kõikideni, käivitades e-raamatute üleriigilise laenutuse.
- 2013. aastal tähistati Eestis kultuuripärandi aastat. See oli viis aastat varem, kui sarnane algatus tehti Euroopa Liidu tasandil (2018). Pärandiaastat korraldades peeti silmas, et kaasatud oleks võimalikult palju sidusrühmi ja igaüks saaks esile tõsta just temale olulist kultuuripärandit. Valdav osa programmist koosnes väikeste kogukondade ja huvirühmade ettevõtmistest, mida toetati keskse kommunikatsiooni ja mõnel juhul väikese rahalise toetusega. Kultuuripärandi aasta eesmärk oli muu hulgas pakkuda koolidele võimalusi muuta pärandiga seotud ettevõtmistes osalemine koolilastele harjumuseks.

Kuigi Faro konventsioon ei käsitle otseselt kultuuripärandi füüsilist kaitsmist, tunnistatakse, et kultuuripärandi erinevate rollide toimimiseks on selle kaitsmine oluline (artikkel 5 punkt e). Faro konventsiooni rakendamine aitab kaasa teistegi kultuuripärandi konventsioonide rakendamisele, sest mõistes pärandi väärtust ühiskonna jaoks, mõistame ka pärandi säilitamise vajadust ja seda on lihtsam hoida.

Artikkel 5 sisaldab ka kohustust tunnistada oma territooriumil asuva kultuuripärandi väärtust sõltumata selle päritolust (punkt f). Eesti seadused ei erista erinevat päritolu kultuuripärandit. Näiteks on muinsuskaitseaduse alusel koostatava kultuurimälestiste nimekirja eesmärgiks seatud, et see oleks esinduslik läbilõige Eesti ainelisest kultuuripärandist ja et selle põhjal oleks võimalik saada ülevaade Eesti kultuurilisest identiteedist, mida on mõjutanud eri ajalooetapid ja mis on ka piirkonniti küllalt erinev. Muu hulgas arvestatakse kultuurimälestiste kaitsel teiste riikide huvi, juhul kui objekti päritolukoht on mõni teine riik. Seda tuleb sagedamini ette näiteks laevavrakkide puhul (kui teise riigi lipu all sõitnud laev on uppunud Eesti vetes).

Ka säilituseksemplari seaduse alusel kogutakse ja säilitatakse ning tehakse kättesaadavaks väljaanded sõltumata väljaandja päritolust ja keelest, kui väljaandja on väljaande avaldanud, levitanud või üldsusele kättesaadavaks teinud Eesti Vabariigis.

Artikli 5 punkti g kohaselt kohustuvad osalisriigid koostama terviklikud strateegiad, et lihtsustada Faro konventsiooni rakendamist. Konventsioon rõhutab läbivalt kultuuripärandi seotust teiste poliitikavaldkondadega. Eraldi tuuakse välja seosed haridus-, majandus-, keskkonna- ja sotsiaalpoliitikaga. See on aspekt, mille rakendamisele tuleks Eestis rohkem tähelepanu pöörata. Kultuuripärand ei ole Eestis praegu horisontaalselt erinevatesse poliitikadokumentidesse, strateegiatesse ega arengukavadesse integreeritud. Kultuuripoliitika¹¹ lähtub veendumusest, et kultuur on üks võtmetegur riiklike ja kohaliku tasandi eesmärkide saavutamisel. Kultuuripoliitikat ei ole võimalik ellu viia keskselt ühelt tasandilt või isoleerituna teistest valdkondadest. Kultuuripoliitikat kujundab vastutava ministeeriumina Kultuuriministeerium, kuid seda viiakse ellu ka teiste seotud valdkondade ja institutsioonide kaudu. Kultuuripoliitikal on suur ühisosa keskkonna-, haridus-, regionaal-, sotsiaal-, majandus-, maaelu-, turismi- ja lõimumisvaldkonnaga. Seega on riigi kultuuripoliitika kujundamises ja elluviimises oluline osa ja vastutus lisaks Kultuuriministeeriumile paljudel teistelgi riiklikel institutsioonidel. Kesksel rollil on kohaliku omavalitsuse üksused, kes tagavad kohalikus kultuurikorralduses eesti kultuuri järjepidevuse hoidmiseks soodsa ja turvalise kasvukeskkonna ning loovad ühiseid väärtusi kandvat sidusat ühiskonda.

Toome siinkohal välja olulisemad riiklikud strateegiad ja arengukavad, millel on seos pärandipoliitikaga.¹²

- „Lõimuv Eesti 2020“ üks eesmärke on eesti keele ja kultuuri kõrval ka rahvusvähemuste kultuuride säilitamine. Lõimumiskavas toetavad dialoogi järgmised meetmed: ühise informatsiooni ja kultuurilisest mitmekesisusest teadlikkuse toetamine; igapäevaste kontaktide, suhtluse ja kaasamise toetamine ühiskonnas (ühise teabevälja edendamine läbi kultuuri, sh kultuuri- ja spordialaste koostöötegevuste eri regioonidest või keelelis-kultuurilise taustaga inimeste osalusel, sh pagulastele); etniliste vähemuste emakeele ja kultuuri toetamine.
- Regionaalarengu strateegia 2014–2020 pöörab suurt tähelepanu kultuurikeskkonna pakutavate võimaluste ärakasutamise soodustamisele piirkondlikus arengus ning eri piirkondade kultuurilise omapära säilitamisele ja väärimisele ning seeläbi töökohtade loomisele. Seejuures näeb strateegia eraldi tegevusena ette omanäolise kultuurilis-ajaloolise pärandiga piirkondade kultuuri ja regionaalarengu programmide

¹¹ Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020. <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf>

¹² Kõik käesoleva aastaga lõppevad arengukavad on praegu uuendamisel või muutmisel programmideks.

rakendamist. Strateegia toetab ka kogukondliku tegevuse aktiveerimist piirkondliku kultuurikeskkonna ja loomemajanduse edendamisel.

- Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020, mis keskendub tootlikkuse tõstmisele, ettevõtlikkuse ergutamisele ja innovatsioonile, hõlmab muu hulgas loomemajanduse arendamist. Loomemajanduse hulka loetakse ka pärandi taaskasutajad ehk pärandi „vääringid“ ja/või kommertsialiseerijad.
- Eesti riikliku turismiarenduskava 2014–2020 peamine eesmärk on kasvatada turismisektorit ligi kolmandiku võrra. Kava strateegilised tegevussuunad on Eesti kui reisisihi tuntuse suurendamine, turismitoodete arendamine, rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ning piirkondlike turismisihtkohtade arendamine. Arengukava keskendub Eesti turismi kõige iseloomulikematele põhiteemadele ja neile tuginevate turismivormide – linnaturismi, kultuuriturismi (sh toidu- ja sporditurismi), loodus- ja mereturismi ning terviseturismi – arendamisele.
- Eesti merenduspoliitika 2012–2020 loob seose nii merekultuuripärandit koguvate muuseumide, veeluse kultuuripärandi kui ka ajalooliste tuletornidega.
- Rahvuskasulaste programmiga 2014–2020 toetatakse välismaal elavaid eestlasi, pakkudes neile tuge eesti keele oskuse säilitamisel, eesti rahvuskultuuri ja identiteedi hoidmisel ning võimalikul tagasipöördumisel Eestisse.
- Keskkonnapoliitika ei loo otsest seost kultuuripärandiga, kuid Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“ seob eesmärkide saavutamise muu hulgas Eesti kultuuriruumi elujõulisuse ja lokaalse identiteedi säilitamisega globaliseerivas maailmas. See seondub omakorda ÜRO tegevuskavaga 2030 ja ülemaailmsete säästva arengu eesmärkidega. Kultuurimälestised on leidnud käsitlemist kliimamuutustega kohanemise arengukavas ning Vabariigi Valitsuse seisukohad Euroopa Komisjoni teatisele „Uus ringmajanduse tegevuskava puhtama ja konkurentsivõimelisema Euroopa nimel“ rõhutavad muu hulgas olemasoleva ehitatud keskkonna säilitamist, väärtustamist ja täiendamist uue loomise asemel ning lähtumist ehitiste energiakulu ja süsinikujalajälje arvutamisel kogu ehitise elukaarest.
- Maaelu arengukava 2014–2020 käsitleb kultuuripärandina ennekõike kohalikke loomatõuge ja taimesorte, lisaks põgusalt maastikulist mitmekesisust, nagu poollooduslikud kooslused. Eraldi käsitlemist ja toetamist on leidnud traditsiooniliste kiviaedade rajamine ja taastamine. Selle eesmärk on ühtviisi nii põllumajandusega seotud kultuuripärandi ja maastikuelementide säilitamine kui ka tingimuste loomine bioloogiliseks mitmekesisuseks.
- Eesti arhitektuuripoliitika (Eesti arhitektuuripoliitika memorandum 1999, Eesti arhitektuuripoliitika 2002, arhitektuuripoliitika tegevuskava 2004–2008, ruumiloome ekspertrühma lõpparuanne, 2018) loob väga põgusa seose kultuuripärandiga, täpsemalt ehituspärandiga. Samas käsitletakse kultuuriväärtusena ka uut loodavat arhitektuuri.
- Elukestva õppe strateegia 2020 elluviimisel nähakse olulist rolli kultuuriasutustel, mis kujundavad uudishimu, õpihuvi ja väärtushinnanguid. Elukestva õppe süsteemi arendamisel on muu hulgas olulise põhimõttena välja toodud Eesti riigi, keele ja kultuuri jätkusuutlikkus. Muuseumid, raamatukogud jt mäluasutused pakuvad õppe- ja enesetäiendamise võimalusi väljaspool koolikeskkonda. Kultuuriteadlikkust ja kultuurilist väljendusoskust nimetatakse ühe võtmepädevusena.
- Eesti välispoliitika arengukava 2030 nimetab Eesti riigi maine ja mõjukuse kasvatamisel ühe tegevusena järgmist: „Toetame Eesti rikkaliku vaimse ja füüsilise kultuuripärandiga riigi mainet ning kultuurivahetuse ja kultuuridiplomaatiaga välispoliitika eesmärkide saavutamist.“ Samuti on kultuuripärand nimetatud võõrsil elava eesti kogukonna sideme tugevdamise juures Eestiga.

NÄIDE 4

Kultuuriruumide toetusmeetmed on hea näide, kuidas on integreeritud pärandipoliitika, regionaalarengu ja kultuurilise mitmekesisuse eesmärgid. Nende toetusmeetmete kaudu toetab riik eri piirkondade vaimse kultuuripärandi säilimist ja kogukonna tegevust. Seitset kultuuriruumi toetusmeedet koordineerib Rahvakultuuri Keskus:

- Mulgimaa pärimuskultuuri toetamine;
- Vana-Võromaa pärimuskultuuri toetamine;
- Kihnu kultuuriruumi toetamine;
- Saarte pärimuskultuuri toetamine;
- Peipsiveere pärimuskultuuri toetamine;
- Setomaa pärimuskultuuri toetamine;
- Virumaa pärimuskultuuri toetamine.

Näiteks Peipsi regiooni hõlmab endas rikkaliku kultuuripärandiga eesti ja vene kogukondi, sh vene vanausulisi. Peipsi rannakülade arhitektuuripärandit ja miljööväärtuslikke alasid iseloomustab madal ja tihe puitarhitektuur, levinud on järvega seotud elatusalad ja aedviljakasvatuse traditsioon. Usutunnistus on Eesti vanausuliste diasporaad ühendav faktor, mis on suutnud säilitada vanausuliste kultuuri omanäolisuse ja vältida assimileerumist.

Riikliku toetuse eesmärk on nende kultuuriruumide elujõulisuse hoidmine. Samuti aitab see täita UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni ning UNESCO kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse kaitse ja edendamise konventsiooni eesmäärke.

Artikkel 6. Faro konventsiooni mõjud

Artikkel 6 tagab teiste riiklike ja rahvusvaheliste õigusaktide ja konventsioonide staatuse seoses Faro konventsiooniga (punktid a ja b) ning märgib, et käesolev raamkokkulepe ei loo täitmisele kuuluvaid õigusi (punkt c).

Peatükk II. Kultuuripärandi osatähtsus ühiskonnas ja inimarengus

Artikkel 7. Kultuuripärand ja dialoog

Artikli 7 kõik punktid (a–d) keskenduvad kultuuripärandile kui võimalusele mitmekesise ja seeläbi rahumeelse ühiskonna ülesehitamisel. Tuleb arvestada, et kultuuridevaheline dialoog ei ole juriidiline mõiste ja seda ei reguleerita riigisiseste, Euroopa Liidu ega rahvusvaheliste õigusaktidega, kuid selle aluseks on inimõiguste ja kultuurilise mitmekesisuse kaitsmisele suunatud rahvusvahelised raamistikud. Kultuuridevahelise dialoogi mõistet on püütud määratleda kui protsessi, mis hõlmab avatud ja lugupidavat suhtlust või läbikäimist erineva kultuuritausta või maailmavaatega üksikisikute, rühmade ja organisatsioonide vahel. Selle eesmärk on muu hulgas luua sügavam arusaam mitmesugustest vaatenurkadest ja tavadest,

suurendada osalemist, valikute tegemise vabadust ja suutlikkust, toetada võrdsust ning edendada loomingulisi protsesse.¹³

Euroopa Nõukogu kultuuride dialoogi valge raamat määratleb kultuuridevahelist dialoogi kui „avatud ja austavat arvamustevahetust, mis toimub erineva etnilise, kultuurilise, usulise ja keelelise päritolu ja pärandiga inimeste ning rühmade vahel üksteisemõistmise ja lugupidamise vaimus. Kultuuride dialoog toetab poliitilist, sotsiaalset, kultuurilist ja majanduslikku lõimumist ning erineva kultuuriga ühiskondade ühtekuuluvust. See tugevdab võrdõiguslikkust, inimväärikust ja ühise eesmärgi tunnetamist.“¹⁴

Eesti kultuuripoliitika põhialustes on kultuuridevahelise dialoogi ja kultuurilise mitmekesisuse teemat käsitletud punktis 32.2: „Riik toetab kultuuridevahelise dialoogi edendamist kultuurilise mitmekesisuse väärtustamiseks ja ühise kultuuriruumi laiendamiseks. Sellel eesmärgil soodustab riik koostööd rahvusvähemuste ja eesti kodanikeühenduste vahel eesmärgiga tihendada kogukondadevahelisi kontakte.“¹⁵

Kultuuridevahelise dialoogi kontekstis on väga oluline kohaldada nii üldiseid inimõigusi (üksikisiku õigusi) kui ka kultuurialaseid õigusi (tunnustades konkreetseid ja erinevaid kultuurilisi identiteete). Eestis elab 2011. aasta rahvaloenduse andmetel 192 rahvuse esindajaid: 69% elanikkonnast on rahvuselt eestlased, teised suuremad rahvusrühmad on venelased (25%), ukrainlased (2%), valgevenelased (1%) ja soomlased (0,8%). Oma kultuuri ja rahvusliku eripära (kombed, tavad, keel) säilitamise nimel koonduvad ühte rahvuskosseisu kuuluvad inimesed Eestis rahvuskultuuriühingutesse. Kui 1989. aastal oli Eestis registreeritud 22 rahvuskultuuriühingut, siis praeguseks on neid üle 300. Suuremat osa neist ühendavad katusorganisatsioonid. Kultuuriministeerium toetab Eestis elavate vähemusrahvuste kultuurielu ning aitab säilitada nende kultuurilist omapära ja keelt. Kultuuriministeerium toetab ka vähemusrahvuste kultuuriseltsi ja aitab edendada nende kultuurielu ja tegevust. Selline mitmekesisus ei muuda meie kultuuri mitte ainult elujõulisemaks, vaid edendab ka ühiskonnaelu ja annab hoogu majandusele. Iga kogukond ja iga rahvus on vaba oma kultuuri viljelema tingimusel, et austatakse ja arvestatakse ka teisi.

Täendusrikas kultuuridevaheline dialoog eeldab teadmisi enda ja teiste kultuuride kohta. See omakorda suurendab sallivust ning aitab ennetada konflikte. Ka UNESCO 2005. aasta konventsiooni¹⁶ järgi on kultuuriline mitmekesisus asendamatu rahu ja julgeoleku tagamiseks kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Kultuuriline mitmekesisus säilib ja on elujõuline ainult demokraatia, sallivuse ja vastastikuse austuse tingimustes. Nende põhimõtete edendamine ei ole ainult avaliku sektori asutuste ja poliitikakujundajate ülesanne, vaid ühiskonna kui terviku, sh mitmete erinevate sidusrühmade, nagu meedia, haridustöötajate, ettevõtjate, kogukonna- ja usuühenduste ühine vastutus. Sidusama ühiskonna saavutamisse panustavad peaaegu kõik ministeeriumid: Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Justiitsministeerium, Rahandusministeerium. Lõimumistegevuses on keskne roll Integratsiooni Sihtasutusel, Sihtasutusel

¹³ Euroopa Parlamendi raport kultuuridevahelise dialoogi, kultuurilise mitmekesisuse ja hariduse rolli kohta Euroopa Liidu põhiväärtuste edendamisel (2015/2139(INI)).

¹⁴ http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuuride_dialoogi_valge_raamat.pdf

¹⁵ Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020. <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf>

¹⁶ UNESCO kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse kaitse ja edendamise konventsiooni hakati välja töötama samal ajal kui Euroopa Nõukogu Faro konventsiooni ning mõlemad jõustusid 2005. aastal. Eesti ühines UNESCO konventsiooniga 2006.

Innove, Eesti Rahvusringhäälingul, kohaliku omavalitsuse üksustel ja nende asutustel ning kodanikuühiskonna organisatsioonidel.

NÄIDE 5

- Raamatukogud võtavad tänapäevases ühiskonnas väga mitmesuguseid ja uuenduslikke rolle. Tallinna Keskraamatukogus toimuvad keelekohvikud ja -ringid, kus saavad osaleda kõik, kes soovivad eesti, hispaania, inglise, korea, prantsuse, rootsi, saksa, soome, vene või võro keeles vestlemist harjutada. Keeleringid on tasuta. Keelekohvik on maailmas laialdast kõlapinda leidnud keeleõppe vorm, mis aitab teise kultuuri ja keele taustaga inimestel paremini Eesti kultuuriruumi sulanduda. Tallinna Keskraamatukogu on keelekohvikuid korraldanud juba neli aastat ning kuna kohvikud olid ja on inimeste seas väga nõutud, asusid neid korraldama ka haruraamatukogud.
- Alates 2010. aastast toimub septembris Tallinnas Raekoja platsil Eestimaa Rahvuste Ühenduse (ERÜ) korraldatav Etnolaat, mis on Eestis elavate rahvusvähemuste kultuuriseltside ühisüritus. Etnolaat on mitmekesise kultuuriprogrammiga üritus, kus on esindatud rahvuslik käsitöö ja rahvusköök ning rahvuskollektiivide kontserdiprogramm. Eri tegevuste abil (laat, kontsert, esinemised meedias, foorum) innustab ERÜ rahvusliku, paikkondliku ja kogukondliku identiteedi kindlustamist, rahvuste ajaloolise kultuurimälu ja vaimse kultuuripärandi säilitamist ja jätkusuutlikkust, põlvkondadevaheliste sidemete väärtustamist, tänapäeva Eesti kultuuriruumi mitmekesistamist ja rikastamist.

Muuseumivaldkonnas kirjeldab punktis a nimetatud kultuuripärandi esitlemise eetikat kõige selgemalt Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu ICOM-i eetikakoodeks.¹⁷ Muuseumikogud peavad olema küll võimalikult täpselt määratletud, dokumenteeritud ja kättesaadavad, kuid muuseumid peavad oma tegevuspõhimõtetes arvesse võtma ka muuseumikogude tihedat seotust rahvusliku, regionaalse, kohaliku, etnilise, usulise või poliitilise identiteediga. Kogukonna soovid oma pärandi talletamisel on primaarsed ning samuti tuleb nende traditsioonidesse ja kultuuri suhtuda austusega. Näitustel esitatav informatsioon peab põhinema objektiivsetel alustel ning see peab võtma sobival kombel arvesse esitletavaid gruppe või tõekspidamisi. Eestis tegutseb ICOM-i juhendite ja standardite levitamiseks MTÜ ICOM Eesti Rahvuskomitee, kes on Kultuuriministeeriumi partnerorganisatsioon muuseumivaldkonnas.

Punkt b käsitleb lepituskorda olukorras, kus kogukonnad omistavad samale kultuuripärandile vastuolulisi tähendusi. Inimesed hindavad sama kultuuripärandit sageli erinevalt ja omistavad sellele erinevaid tähendusi. Konfliktide vältimiseks on oluline eri huvigruppide vaheline dialoog, samuti eelmises punktis käsitletud pärandi esitlemise eetika. Muinsuskaitse valdkonnast võib tuua mitmeid häid näiteid, mis illustreerivad avatud suhtumist eri ajastute ja erinevat päritolu pärandisse. 2007. aastast on aktiivselt tegeletud 20. sajandi, sh nõukogudeaegse ehituspärandi uurimise ja kaitse alla võtmisega.¹⁸ Eestis hakati nõukogude perioodi arhitektuuri kaitsest rääkima üsna operatiivselt pärast taasiseseisvumist, nii stalinistlikku kui ka modernistlikku arhitektuuri võeti Eestis kaitse alla juba 1990ndatel. Uuema ehituspärandi tõus

¹⁷ Vt <http://www.icomeesti.ee/rahvusvaheline-muuseumieetika-koodeks>

¹⁸ Uuring „Eesti 20. saj väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs“. Kättesaadav <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=generalinformation>

nii arendajate kui ka muinsuskaitsete huviorbiiti on viinud pärandi üle peetava arutelu erialaringkondadest välja. Veelgi keerulisema tähendusväljaga objektid on militaarpärand, eriti okupatsiooniaegsed kaitserajatised. Nende väljaselgitamiseks ja diskussiooni algatamiseks valmis Kultuuriministeeriumi tellimusel 2018. aastal uuring „Eesti sõjaajaloolise arhitektuuri-pärandi kaardistamine ja kasutusvõimaluste analüüs. 19. ja 20. sajand“.¹⁹

Artikkel 8. Keskkond, pärand ja elukvaliteet

Elukeskkonna parandamise ja elukvaliteedi tõstmise eesmärgi juures peab Euroopa Nõukogu silmas kvaliteedi edendamist peamiselt arhitektuuri- ja linnaplaneerimise valdkondades.

Punktis a kohustatakse tooma kultuuripärandiga seotud aspekte sisse majandusliku, poliitilise, ühiskondliku ja kultuurilise arengu protsessidesse, hinnates vajaduse korral kultuuripärandi mõju ja rakendades leevendusstrateegiaid. Kõige otsesemalt seostub sellega keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus, mille § 2¹ kohaselt on keskkonnamõju ka mõju kultuuripärandile. Seaduse § 2² järgi on oluline keskkonnamõju selline, mis võib põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara. Seega on ka juhtudel, kui kultuuripärand on ohustatud, tegemist olukorraga, kus kavandatav tegevus toob kaasa olulise keskkonnamõju nimetatud seaduse tähenduses. Nendel juhtudel peavad keskkonnamõjude hindajad kaasama mõju hindamise pärandispetsialisti. Ka keskkonnaseadustiku üldosa seadus nimetab kultuuripärandit, tuues keskkonnahäiringute vähendamise eesmärkidena välja vajaduse kaitsta keskkonda, inimese tervist, heaolu ja vara ning kultuuripärandit. Laiemalt kultuuripärandi mõju hinnanguid on Eestis tehtud pigem vähe, puudu on näiteks majandusliku mõju uuringutest.

Punkt b soovib edendada ühtset lähenemist poliitikale, mis puudutab kultuurilist, bioloogilist, geoloogilist ja maastikulist mitmekesisust (vt ka artikli 5 punkt g terviklike strateegiate kohta). Eestis on valdkondadevahelise koostöö heaks näiteks Euroopa maastikukonventsiooniga liitumise järel selle rakendamiseks moodustatud tööühm,²⁰ mis koosneb nelja ministeeriumi, ülikoolide jt ekspertasutuste esindajatest ning vahetab maastikualast infot ja aitab kaasa koostööle.

Punktid c ja d keskenduvad otsesemalt elukeskkonna kvaliteedile. Sealjuures puudutab punkt d ka tänapäevaste lisanduste tegemist sellisel moel, et see ei ohustaks kultuuriväärtust.

2020. aastal ilmunud Eesti inimarengu aruanne 2019/2020 „Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud“²¹ nimetab ühe põhisõnumina, et ehituspärand ja looduslad kultuuri osana tugevdavad Eesti inimeste keskkonnasuhet ja kodutunnet. Aruande avalikku linnaruumi käsitlev peatükk toob välja, et aineline kultuuripärand on ressurs, mille abil avaliku ruumi ja elukeskkonna kvaliteeti tõsta. Kultuuripärandi kasutuselevõtt ja korrashoid aitab tihendada kahanevate asulate keskusi ja muuta väikelinnu atraktiivsemaks. „Mitmekesise elukeskkonna eeldus on säästva arengu põhimõtetest lähtuv ehituspärandi kaitse koos investeringukavaga, mis tagab riigile oluliste hoonete säilitamise, kasutuselevõtu ja haldamise.“²²

¹⁹ Uuringu tegi Eesti Muinsuskaitse Selts. Kättesaadav <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=militaryheritagegeneral>

²⁰ Keskkonnaministri 31.01.2019 käskkirjaga nr 74 moodustatud tööühm.

²¹ <https://inimareng.ee/eesti-inimarengu-aruanne-20192020.html>

²² Sissejuhatus. Helen Sooväli-Sepping ja Antti Roose. – Samas, lk 9.

Peamine vahend, mille kaudu luuakse eeldused ühiskonnaliikmete vajadusi ja huve arvestava, demokraatliku, tasakaalustatud ruumilise arengu, kvaliteetse elu- ning ehitatud keskkonna kujunemiseks, on ruumiline planeerimine. Ruumiline planeerimine tegeleb muu hulgas elamute, transpordi, teede-tänavate, kultuuripärandi, jäätmemajanduse, rohealade, ressursitõhususe, kliimamuutustega kohanemise ja paljude teiste küsimustega. Seejuures on planeeringute koostamise võtmesõnadeks koostöö ja kaasamine, ilma milleta ei ole võimalik Eestis ühtegi planeeringut kehtestada. Linnade ja asulate elukvaliteedi ning jätkusuutliku arengu jaoks on oluline kogukonna aktiivne roll ja laiemalt osaliste koostöö.

Ruumilise elukeskkonna kavandamise protsesside ülevaatamiseks tegutses Riigikantselei juures 2017–2018 koostöös Eesti Arhitektide Liiduga ministeeriumideülene ruumiloome ekspertrühm. Peamise puudusena tõi see esile vähese ja killustunud ruumialase pädevuse keskvalitsuse tasandil ning tervikvaate puudumise. 2019. aastal Rahandusministeeriumi juures tegutsenud ruumiloome töörühma lõpparuandes tehti ettepanekud ruumipoliitika terviklikumaks käsitlemiseks ja tõhusamaks ministeeriumide vaheliseks koostööks, mis tagaks taristu ja sellega seotud elukeskkonna kvaliteedi parandamise. Tehti ettepanek maa-, regionaal- ja planeeringute valdkonna ühendameti loomiseks ja ruumipädevuse tõstmiseks ühiskonnas läbivalvalt. Samuti töötati välja kvaliteetse ruumi aluspõhimõtted²³ ja kava nende juurutamiseks. Kvaliteetse ruumi aluspõhimõtted on üldised suunised ja hea tava kvaliteetse ruumi kujundamisel, mille peamine eesmärk on tõsta ja ühtlustada eri osapoolte arusaamist kvaliteetsest ruumist ja seda mõjutavatest teguritest. Kvaliteetse ruumiloome eesmärk on muuta olemasolev elukeskkond ruumiotsustega pikas vaates võimalikult paljudele paremaks. Põhimõtete hulka kuulub ka pärandisõbralikkus – „hea lahendus arvestab ajaloolise kontekstiga, kultuuri ainelise ja vaimse koosseisuga ning kasutab seda olulise ressursi ja tööriistana. Hea ruumilahendus toetab pärandiväärtusega objektidele võimalusel uue rakenduse leidmist.“ Lisaks on mitmekesisuse põhimõtte all nimetatud, et tänapäevaste vahendite abil keskkonda loovad lahendused austavad kultuuripärandit ning loovad selle kõrval ka uusi kultuuriväärtusi.

Aluspõhimõtete elluviimine on seotud strateegia „Eesti 2035“ ruumi ja liikuvust käsitleva reformilõuendi ning tulemusvaldkondade programmide tegevuste ja teenuste ümberkujundamisega. Töörühm juhtis tähelepanu ka vajadusele elukeskkonna arengukava järele.

²³ https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/lisa_3_-_kvaliteetne_ruum_aluspohimotted.pdf

NÄIDE 6

Ehituspärandi ja kvaliteetse tänapäevase arhitektuuri ühendamise kohta leiab Eestist hulga suurepäraseid näiteid, eriti tööstuspärandi hulgast. EV 100 juubeliaasta raames algatas Eesti Arhitektide Liit projekti, mis teeb sama avalikus ruumis.

Eesti Arhitektide Liidu ja „Eesti Vabariik 100“ korraldustoimkonna ühiselt käima lükatud missiooniprojekt „Hea avalik ruum“ tegeleb linnakeskuste korrastamisega. Projekti käigus korraldati 2014.–2017. aastal arhitektuurivõistlused, mille tulemusel korrastatakse 15 Eesti väikelinna keskväljak, peatänavad või nende ümbrus. 2019. aastal korraldati veel neli arhitektuurivõistlust. Konkursside ja väljaheitamise abil tänapäevastatakse väikelinnade avalikku ruumi, muutes seda atraktiivsemaks, jalakäijasoõbralikumaks, kompaksemaks. See on kõige mastaapsem taasiseseisvumisjärgne algatus, kus elukeskkonna parandamisel keskendutakse avaliku ruumi kvaliteedi tõstmisele. Mitmes osalevas linnas asub muinsuskaitseala ehk ajalooline linnasüda riikliku kaitse all. Seeläbi panustab see projekt ühel ajal nii tänapäevasesse kui ka ajaloolisesse linnaruumi.

Artikkel 9. Kultuuripärandi jätkusuutlik kasutamine

Artikkel 9 on pühendatud kultuuripärandi jätkusuutlikule kasutamisele. Pärandi jätkusuutlikku kasutust võib mõista mitmeti. Ühest küljest viitab see kultuuripärandile kui osale säästvast arengust ja selle potentsiaalile ÜRO säästva arengu eesmärkide täitmisel (nt kliimamuutuste mõju vähendamine (energiasääst) olemasolevate hoonete taas- ja uuskasutamise kaudu). Teisalt mõistetakse kultuuripärandi jätkusuutliku kasutamise all traditsioonide edasikandmist teadmiste, oskuste ja hariduse kaudu. Oskuste ja traditsioonide edasikandmise kontekstis on oluline tuua esile vaimset kultuuripärandit. Vaimset kultuuripärandit, mida antakse edasi põlvkonnalt põlvkonnale, loovad kogukonnad ja rühmad pidevalt uuesti, mõjutatuna oma keskkonnast, ajaloost ja tänapäevast. Vaimne pärand võib olla midagi erilist ja ainulaadset, nagu seto leelo, või midagi tavalist ja igapäevast, nagu rukkileiva söömine või saunas käimine. Vaimse pärandi kohta kasutatakse ka sõnapaari „elav pärand“, et rõhutada seda osana inimeste elust ja asjaolu, et see muutub koos inimeste ja oludega.

Näide 7

- Pärimusmuusika tohutu populaarsus Eestis ilmestab hästi seda, kuidas folkloor ja rahvalaul püsivad elavas kasutuses ja neid tõlgendatakse tänapäevases võtmes. Pärimusmuusika on Eesti tänapäeva kultuuriruumi lahutamatu osa. Tugevat mõju kogu eesti muusikaelule on avaldanud rahvamuusika (praegu pärimusmuusika) eriala õpetamine alates 1991. aastast Viljandis, praeguses Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias. 1993. aastast on Viljandis korraldatud pärimusmuusikale pühendatud festivali. Viimastel aastatel on 4-päevase festivali publikuarv küündinud 25 000 inimeseni. 2004. aastal sai festivali korraldavast MTÜ-st Viljandi Pärimusmuusika Festival MTÜ Eesti Pärimusmuusika Keskus. See on üle riigi tegutsev pärimusmuusikaalast huviharidust toetav ja korraldav ning pärimusmuusika elavat esitust levitav organisatsioon. Alates 2008. aasta kevadest tegutseb Eesti Pärimusmuusika Keskus Viljandi lossimägedes asuvas kaunis Pärimusmuusika Aidas, kus toimub aastaringne kontserttegevus. Keskuse juurde on loodud ka vabahariduskool August Pulsti õpistu ning pärimusmuusika teabekogu.
- Maskeerimis- ja sanditamiskombestikku populariseeriv aktsioon „Hakkame santima!“. Selle eesmärk on tõsta õpetajate, kogukonna eestvedajate, ringijuhtide, lapsevanemate jt teadlikkust traditsioonilistest sanditamiskommetest ning inspireerida ja aktiveerida lapsi ja noori mardi- ja kadripäeva näitel elavat pärimust loominguliselt kasutama. Aktsiooni põhiväljund on üleskutse minna katri või marti jooksmas. Inspiratsiooni ja õpetust, kuidas traditsiooni tänapäevaselt kasutada, pakuvad maakondades toimuvad koolitused, mardi- ja kadripeod, veebis leitavad õppematerjalid jm. Osalevad ka väliskollektiivid, kes tutvustavad oma maa sanditamiskombeid ja jooksevad koos kohaliku kogukonnaga mardi- või kadrisanti. 2018. aastal alguse saanud ettevõtmist veab Eesti Folkloorinõukogu koostöös Eesti Rahvakultuuri Keskusega.

Artikli 9 punkti c kohaselt peab riik tagama, et kõik üldised tehnilised eeskirjad arvestavad kultuuripärandi säilitamise erinõuetega. Selle arvestamise näitena võib tuua ehitusseadustiku, milles sätestatud energiatõhususe nõuded ei kehti miljöövääruslikele hoonetele, mälestistele, muinsuskaitsealadele, UNESCO maailmapärandi nimekirja kuuluvatele objektidele ega kirikutele. See ei tähenda, et ajaloolised ehitised ei võiks olla energiatõhusad, kuid neil ei nõuta seadusega ühetaoliste nõuete täitmist ega standardlahendusi, mis võiksid kahjustada nende väljanägemist ja kultuuriväärtust.

Muude tegurite kõrval tagab kultuuripärandi säilimise oskustöölise olemasolu ja jätkuv väljaõpe. Artikkel 9 käsitleb ka kultuuripärandiga seotud tööde kvaliteeti ja riigi rolli selles kvalifikatsiooni- ja akrediteerimissüsteemide kaudu. Kultuuripärandi valdkonnas on kehtestatud mitmesuguseid kutsestandardeid (nt arhitektuuripärandi spetsialist, konservaator, raamatukoguhoidja), kuid need ei kata kõiki asjassepuutuvaid erialasid. Seetõttu on oluline kultuuripärandi valdkonna professionaalide järjepidev koolitamine ning rahvusvaheliste standardite, koodeksite jms levitamine.²⁴

²⁴ Mõned Eestis kasutusel olevad näited: Euroopa Konservatorite-Restauraatorite Organisatsioonide Liidu (E.C.C.O) kutsejuhend, Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu ICOM eetikakoodeks, raamatukoguhoidja eetikakoodeks, Eesti arheoloogide eetikakoodeks.

2018. aastal uuriti Euroopa Liidu liikmesriikides esimest korda kultuuripärandi erialade olemasolu ja oskuste edasiandmist. Euroopa Liidu avatud koordineerimismeetodi töörühm koostas vastava raporti.²⁵

Muinsuskaitse valdkonnas on kvaliteedikontroll reguleeritud muinsuskaitseadusega. See sätestab, et mälestisel võib töid teha või neid juhtida ainult pädev isik, kellele on väljastatud pädevustunnistus. Kultuurimälestised moodustavad väikese, kuid väga väärtusliku osa Eesti kultuuripärandist ning see on olulise avaliku huviga valdkond. Seetõttu on kultuurimälestistel tööde tegemiseks seatud kõrgendatud nõudmised. Pädevustunnistust ei pea taotlema juhul, kui inimesele omistatud kutsestandard juba sisaldab muinsuskaitsealast pädevust. Näiteks kunstimälestiste puhul on isikul võimalus taotleda kas pädevustunnistust või kutset konservaatori kutsestandardi järgi.

Artikkel 10. Kultuuripärand ja majandustegevus

Artiklis käsitletakse kultuuripärandi majanduslikku potentsiaali ja selle ära kasutamist jätkusuutlikus majandusarengus (punkt a), aga samuti manitsetakse majanduspoliitikate väljatöötamisel võtma arvesse kultuuripärandi eripära (punkt b) ja tagama, et need poliitikad austavad kultuuripärandi terviklikkust selle loomuomaseid väärtusi riivamata (punkt c).

Kultuuripärandi ja majanduse seoseid ning pärandi panust majandusse on mitmesuguseid. Otseselt panustab pärand ehitussektorisse, turismi ja loomemajandusse ning aitab luua töökohti. Ehitussektoris on pärandi majanduslik mõju väga otsene – see on kõige suurema lisandväärtusega ehitamise liik. Ehituspärandi restaureerimine nõuab oskusteavet ja spetsiifilisi pädevusi ning on töömahukam kui n-ö tavaehitus, pakkudes seega rohkem tööd ja tuues riigile rohkem maksutulud. See nõuab kvalifitseeritud tööjõudu, aga seda saavad harrastada ka vanemaealised ja erivajadustega inimesed. Arvutused näitavad, et 1/3 ehitussektori investeeringust laekub riigile maksutuluna tagasi. Üle-euroopaline pärandi mõju-uuring²⁶ toob välja, et kultuuripärandi sektor toodab iga otsese töökohta kohta u 26,7 kaudset töökohta (mis on oluliselt suurem autotööstuse arvust 6,3). Mõju turismile on samuti märkimisväärne – 68% eurooplastest valib oma puhkuse sihtkoha vaatamisväärsuste ehk kultuuripärandi järgi.

Kultuuripärandi valdkonnad (arhiivid, muuseumid, raamatukogud, rahvakultuur, käsitöö jne), mis moodustavad olulise osa loomemajandussektorist, põhinedes individuaalsel ja kollektiivsel loovusel, oskusel ja andel, on võimelised looma nii heaolu kui ka töökohti. Loomemajanduse edendamisel on eesmärgiks siduda kultuuri-, loome- ja pärandivaldkondades olevat potentsiaali ettevõtlusega, et soodustada uute ambitsioonikate ärimudelitega ettevõtete juurdekasvu, tõsta nende ekspordivõimekust ning luua teistele majandussektoritele loomemajanduse kaudu lisaväärtust ärimudelite, toodete ja teenuste ning müügi ja turunduse arendamisel.

Oluline on siiski märkida, et kultuuripärandi majandusliku mõju hindamisega võib kaasneda oht, et pärand, mis otsest majanduslikku kasu ei tooda või teatud ajahetkel seda ei tooda, hinnatakse ebaoluliseks. Seetõttu on kultuuripärandi puhul otstarbekam hinnata selle sotsiaalmajanduslikku mõju laiemas tähenduses, arvestades nii otseseid kui ka kaudseid

²⁵ Fostering cooperation in the european union on skills, training and knowledge transfer in cultural heritage professions. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/culture/library/fostering-cooperation-european-union-skills-training-and-knowledge-transfer-cultural_en

²⁶ Cultural Heritage Counts for Europe, 2015. Kättesaadav: <https://www.europanostra.org/our-work/policy/cultural-heritage-counts-europe/> Koostaja The CHCFE Consortium.

mõjusid, st kultuuripärandi võimet liita kogukondi, suurendada kodanikuaktiivsust, vähendada erinevusi piirkondade vahel jpm.

NÄIDE 8

- Aastatel 2014–2015 viidi Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskuse eestvedamisel ning koostöös Läänemaa-, Saare- ja Hiiumaa arenduskeskustega ellu Lääne-Eesti kultuuripärandist inspireeritud tootarendusprogramm „LOOLE“. Programm oli suunatud Lääne-Eesti loomeettevõtjatele ning selles osalemise tulemusena arendasid ja parandasid ettevõtjad oma toodet või teenust nii, et see kannaks endas kohalikust kultuuripärandist lähtuvat sõnumit ning oleks selgelt suunitletud piirkonna külalistele või piirkonna asutustele ja ettevõtetele.
- 2012. aastal tegi Kultuuriministeeriumi tellimusel Eesti Konjunktuuriinstituut kultuuri- ja spordisündmuste regionaalse majandusliku mõju hindamise uuringu. Uuringu eesmärk oli mh välja pakkuda soovitusi, kuidas saaksid piirkonnas toimuvad üritused elavdada enam kohalikku majanduselu ja parandada ürituste majanduslikku jätkusuutlikkust. Uuringust selgus, et iga ürituse eelarvesse panustatud euro tõi piirkonda tagasi keskmiselt neli eurot. Nii külastajad kui ka ettevõtjad tunnistasid, et lisaks majanduslikule mõjule on kõigil üritustel ka laiem mõju – need muudavad piirkonda atraktiivsemaks, parandavad elukeskkonda, annavad praktikavõimalust vabatahtlikena kaasalöövatele noortele, edendavad kohalikku kultuuri- ja spordielu.

Peatükk III. Jagatud vastutus kultuuripärandi eest ja avalik osalemine

Artikkel 11. Avaliku vastutuse korraldamine kultuuripärandi eest

Artiklis 11 sätestatakse raamistik, kuidas korraldada konventsiooniosaliste avalikku vastutust kultuuripärandi eest, kaasates võimalikult palju osalisi: ametiasutusi, professionaale, omanikke, investoreid, ettevõtteid, valitsusväliseid organisatsioone ja kodanikuühiskonda. Riigi rolli nähakse selle partnerluse koordineerija ja edendajana.

Kultuuripoliitika kujundamine ja elluviimine tugineb koostööle. Kultuuripärandi valdkonnas selgitab Kultuuriministeerium iga-aastase tegevustoetuse taotlusvooru kaudu välja partnerorganisatsioonid, kes aitavad kultuuripoliitikat ellu viia. Viimasel kahel aastal on nendeks olnud MTÜ Eesti Muuseumiühing ja MTÜ ICOM Eesti muuseumivaldkonnas, Eesti Muinsuskaitse Selts ja ICOMOS Eesti Komitee muinsuskaitse valdkonnas ning MTÜ Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing raamatukogunduse valdkonnas. Rahvakultuuri valdkonnas on mitmeid koostööpartnereid, kelle toetamise on Kultuuriministeerium delegeerinud Rahvakultuuri Keskusele. Organisatsioonid omakorda kaasavad oma töösse vabatahtlikke või suures osas põhinevadki vabatahtlikul tööol.

Koostöö ei tähenda ainult toetusi ega osalema kutsumist millessegi, mis on juba loodud, vaid ka n-ö koosloomist. Jagatud vastutus on otseses seoses kaasava juhtimise põhimõtetega.

2018. aastal avaldas Euroopa Komisjon raporti kultuuripärandi kaasava juhtimise teemal²⁷, kus on Eestist toodud eeskujuks kolm näidet:

- laulu- ja tantsupeo korraldamine;
- pärandkultuuri kaardistamine vabatahtlike abiga (RMK);
- taluomanike nõustamis- ja koolitusvõrgustik (Maaarhitektuuri Keskus).

Artikli 11 punkt b näeb ette osaleva riigi kohustuse töötada välja juriidilised, finants- ja kutseraamistikud, mis võimaldavad ametiasutustel, ekspertidel, omanikel, investoritel, ettevõtetel, valitsusvälistel organisatsioonidel ja kodanikuühiskonnal koos tegutseda. Kultuuripärandi valdkonna kutsesüsteemi puudutab ka Faro konventsiooni artikli 9 punkt e, mis kohustab riike edendama kõrge kvaliteedilist tööd üksikisikutele, ettevõtetele ja institutsioonidele suunatud erialaste kvalifikatsiooni- ja akrediteerimissüsteemide kaudu. Faro konventsiooni seletuskiri (*Explanatory Report*²⁸) toob artikli 11 punkti b selgituses välja, et kuigi koostöötähe on sageli olemas, võivad ilmned praktilised probleemid. Selgituses viidatakse, et koostöövormid võivad olla piiratud õigusalaselt või maksusüsteemi tõttu, aga ka olukordade tõttu, kus ametialade vahel ei tunnusta vastastikku kutse kvalifikatsioone. Kultuuriministeerium ei ole samas sellist mittetunnustamist täheldanud, kutseraamistik on piisav ja konventsiooni valguses ei ole selles muudatusi ellu viia vaja.

NÄIDE 9

- Laulu- ja tantsupeo traditsioon on suurepärane näide pikaajalisest, elujõulisest ja olulisest elava pärandi protsessist kolmes Balti riigis. Eestis ulatub see 1869., Lätis 1873. ja Leedus 1924. aastasse. 2008. aastal lisati Balti riikide laulu- ja tantsupeo traditsioon UNESCO vaimse pärandi esindusnimekirja. Oluline on, et laulu- ja tantsupeo korraldamine toimub Eestis küll riigi toetusel, kuid valitsusväliste organisatsioonide ja kodanikuühiskonna toimetamisel n-ö alt üles protsessina. Erinevalt Lätist ei reguleeri selle korraldamist seadus. Eestis toob pidu ja selle korraldamine kokku kogukonnad kohalikul, maakonna ja riigi tasandil. Osalejaid ja korraldajaid on kõigis vanuserühmades ja see aitab kaasa sotsiaalsele sidususele ja lõimunud ühiskonnale. Pidud kestavad mitu päeva ja selles osalevad kümned tuhanded lauljad ja tantsijad. Igas riigis on aktiivselt kaasatud 10% elanikkonnast.
- Kultuuriministeeriumi juures tegutseb muuseuminõukogu, kuhu kuuluvad muuseumide ja nende asutajate esindajad ning muud muuseumide valdkonna asjatundjad. Koostöös MTÜ-ga Eesti Muuseumiühing korraldab muuseuminõukogu Eesti muuseumide aastaauhindade konkurssi, mille eesmärk on tunnustada parimaid muuseumispetsialiste ning tuua esile muuseumitöö erinevaid tahke. Alates 2018. aastast seati sisse uus kategooria – kogukonna sõbra tiitel. Selle eesmärk on innustada muuseumi korraldama projekte koostöös kogukonnaga.

²⁷ Participatory Governance of Cultural Heritage, 2018. Kättesaadav <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b8837a15-437c-11e8-a9f4-01aa75ed71a1/language-en>

²⁸ <https://rm.coe.int/16800d3814>

Artikkel 12. Juurdepääs kultuuripärandile ja demokraatlik osalemine

Faro konventsiooni üks keskseid mõtteid on igaühe õigus saada kultuuripärandist osa omal valikul. See mõte põhineb, nagu eespool öeldud, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonil, mille kohaselt kuulub kultuurialaste õiguste hulka õigus kultuuripärandile (vt ka artikkel 1). Käesoleva artikli tähenduses on lisaks osasaamisele rõhutatud ka demokraatlikku osalemist ehk koosloomet. Punkt a kutsub üles julgustama kõiki osalema kultuuripärandi määratlemises, uurimises, tõlgendamises, kaitses, säilitamises ja esitlemises. Kultuuripärandi tänapäevane käsitusviis ei tee vahet kasutajal ja loojal, vaid rõhutab, et publik osaleb sisuloomes ning piir varasema aktiivse ja passiivse osapoole vahel on hägustunud. Koosloome kontseptsiooni kasutatakse avalike teenuste kujundamisel, strateegiate koostamisel, kultuuriasutuste publiku kaasamisel jm. Koostööd ja kaasamist on käsitletud ka artiklis 8 ruumilise planeerimise teema juures.

Õigus osaleda eeldab, et kultuuripärand on kättesaadav. Üldiselt on kättesaadavus ja vaba juurdepääs Eesti kultuuripoliitika läbiv põhimõte.

Eestis raamatukogunduse valdkonnas kirjeldab kultuuripärandi esitlemise ja kättesaadavuse eetikat Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ) eetikakoodeks²⁹, milles on välja toodud, et raamatukoguhoidja peamine ülesanne on tagada inimeste vaba juurdepääs informatsioonile, luues kõigile võrdsed võimalused enese arendamiseks ja harimiseks, teadusloomeks, kunsti, kultuuri ja muude harrastustega tegelemiseks ning aktiivseks osalemiseks ühiskonnaelus. Rahvusvahelisel tasandil esindab ERÜ kui Kultuuriministeeriumi partnerorganisatsioon IFLA ja EBLIDA liikmena Eestit, omab oma liikmete kaudu kontakte valdkonna rahvusvaheliste võrgustikega, aidates vahendada Eestisse rahvusvahelisi arengusuundi ning tutvustada Eesti raamatukogude tegevust välismaal. ERÜ levitab ka IFLA/UNESCO rahvaraamatukogude manifesti, mis väljendab UNESCO veendumust, et rahvaraamatukogude tegevus aitab kaasa hariduse, kultuuri ja informatsiooni arengule ning rahvaraamatukogudel on oluline osa rahu ja inimkonna vaimse heaolu edendamises.

Eesti Euroopa Liidu Nõukogu eesistumise ajal 2017. aastal koostati Eesti algatusel Nõukogu järeldused, mis käsitlevad kultuuri kättesaadavuse edendamist digivahendite kaudu, keskendudes publiku arendamisele.³⁰ Eesti pidas kultuurivaldkonnas oluliseks tõsta esile kättesaadavat ja kaasavat kultuuri ning innustada kultuuriasutusi olema kultuurisisu vahendamisel avatud. Teema haakus Eesti eesistumise üldiste prioriteetidega, mille hulgas oli digitaalne Euroopa. Digivahendid annavad võimaluse kaasata väga erinevaid sihtrühmi, sh erivajadustega inimesi. Näiteks annavad audiogiidid võimaluse muuseumit külastada ka pimedatel, kirjeldustekstid vaegkuuljatel jne. Väga erinevaid ühisloome projekte on Rahvusarhiivil, kes pakub arhiivikasutajale võimalust oma teadmiste ja oskustega kaasa aidata arhiivi andmebaaside täiendamisele.³¹

Punktis d nimetatud kohustusega parandada kultuuripärandile juurdepääsu, eriti noorte ja ebasoodsas olukorras olevate isikute hulgas, on seotud muuseumiseaduse säte, mille kohaselt peab muuseum oma ülesannete täitmisel arvestama ka laste ja puuetega inimeste vajadusi. Teatud sihtrühmadele on muuseumiseadusega tagatud muuseumi tasuta külastamise õigus (seda riigimuuseumides, riigi SA-des ja riigi muuseumikogu kasutatavates SA-des): kuni 8-aastased

²⁹ Kättesaadav <http://www.eru.lib.ee/index.php/erye/eetikakoodeks>

³⁰ Kättesaadav <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14209-2017-INIT/et/pdf>

³¹ Vt <https://www.ra.ee/uurijale/uhisloome/>

lapsed, puudega isikud (kuni 16-aastased) ja sügava puudega isikud (olenemata vanusest) ning nende saatjad. Muuseumipileti hinna määramisel peavad muuseumid kehtestama eraldi hinna piletile, mis võimaldab ühise soodsama sissepääsu muuseumisse kuni kahele täiskasvanule koos alaealiste lastega.

MTÜ Eesti Filmi Andmebaas³² on 2007. aastal loodud organisatsioon, mille tegevuse põhi-eesmärk on koostada Eesti rahvusfilmograafia ja teha see interneti vahendusel kättesaadavaks kõigile huvilistele nii Eestis kui ka välismaal. Ligi saja aasta jooksul on Eestis loodud üle 16 000 filmiteose. Mängufilmid, dokumentaal- ja aimefilmid, anima-, tele-, õppe-, reklaam- ja kroonikafilmid on rikkalik kogu Eesti elust, ajaloost, kultuurist ja inimestest. Mahuka filmivaramu kohta täieliku andmestiku kogumine on töömahukas ja kulukas ülesanne, kuid seda tööd toetavad kõik filmivaldkonnaga seotud võtmeorganisatsioonid.

Artikli 12 kokkuvõttena on oluline märkida, et muutes kultuuriväärtused digitaalsete vahendite kaudu suurele hulgale kultuuritarbijatele kättesaadavaks, aitame pärandit säilitada – minimeerime vajadust füüsiliseks kokkupuuteks hapra pärandiga ning vähendame globaalse massiturismi negatiivset mõju keskkonnale.

NÄIDE 10

- Heategevusprojekt „Aitan lapsi“ on ellu kutsunud mitmeid projekte, mille raames aidatakse vähekindlustatud peredest pärit lastel kultuurist osa saada. „Aitan lapsi kunsti juurde“ on koostööprojekt Eesti Kunstimuuseumiga. Selle eesmärk on pakkuda võimalikult paljudele koolilastele võimalust osaleda Eesti Kunstimuuseumi muuseumitundides. Taaraautomaatides annetatud raha läheb laste muuseumiküllastuste tarbeks. Käelist tegevust sisaldavad tunnid on interaktiivsed ja heaks täienduseks kooli kunstiajaloo tundidele. Muuseumitunde juhendavad muuseumipedagoogid või selleks koolitatud inimesed ning need on koostatud laste vanuse järgi.
- Eesti mäluasutused on korraldanud ühiseid digitaalguid, mille eesmärk on lisainfo saamine muuseumides, raamatukogudes ja arhiivides hoiul olevate fotode kohta, et järgmistel huvilistel oleks neid tulevikus kergem leida ja kasutada. Vabatahtlike abiga on tuvastatud fotodel olevaid inimesi ja kohti.
- Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu. Seal on kõik Eesti kogukonnad, sõltumata suurusest, asukohast, tegevusalast või etnilisest päritolust, oodatud tutvustama oma elavat pärandit sõnas, helis ja pildis. Nimistu juhindub UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni põhimõtetest ja loodi veebikeskkonnana 2010. aastal. Nimistu sissekandeid koostavad pärandikandjad ja nimistut haldab Eesti Rahvakultuuri Keskus. See on üks elava pärandi hoidmise ja mõtestamise vahendeid. Tähelepanu keskmes on eelkõige kohalik ja kogukondlik kultuur – teadmised, oskused, kombed ja tavad, mida soovitakse kogukonnas hoida ja edasi anda.

³² <https://www.efis.ee/et/Andmebaas/ylevaade-kontakt>

Artikkel 13. Kultuuripärand ja teadmised

Artiklis 13 käsitletakse kultuuripärandi ning haridus- ja koolitussektori vahelist seost. Erilist rõhku pannakse kultuuripärandi kaasamise igas haridusastmes ja eri õppeainetes, mitte tingimata iseseisva õppeainena. Seepärast ei tooda Faro konventsioonis välja ammendavat loetelu haridus- ja teadusalaste asjakohaste valdkondade kohta. Kultuuripärandi kaitse, säilitamine ja arendamine vajab ja eeldab kompetentse nii humanitaar- kui ka reaalaraldelt (ajalugu, kunstiajalugu, arheoloogia, arhitektuur, ehitus, keemia, füüsika, bioloogia, infoteadus, sotsiaalteadused jm). Kultuuriväärtuste säilitamise, konserveerimise ja restaureerimise õpe on kõige edukam erinevate õppeainete, teaduskondade ja erialade kombinatsioonina. Ammendavat loetelu seotud erialadest ja õppekavadest on võimatu anda. Samuti on oluline seoste loomine praktiliste või mänguliste õppekäikude abil, isetegemise võimalus ja sideme loomine kodukandi pärandi ja traditsioonidega. Vajadus kultuuripärandi elemendi järele on enesestmõistetav kunstis, arhitektuuris, arheoloogias, ehituses, keskkonnaalastes, sotsiaalsetes, poliitilistes ja koduloo-uuringutes, ruumilises ja majanduslikus planeerimises, turismis ja vaba aja veetmises, kuid ideaalne oleks kultuuripärandiga seotud materjale kaasata ka kursustesse, kus seda ei oodata. Näiteks võiks sellest valdkonnast pärit stsenaariume kasutada keeleõppes ja juriidilises hariduses.

Haridusvaldkonna seosed kultuuripärandiga (ja vastupidi) on laialdased. Väga otsesed näited on muuseumivaldkonnast. Muuseumiseadus sätestab, et muuseum on kultuuri- ja haridusasutus ning muuseumide ülesanne on kultuuripärandit vahendada lisaks teaduslikele ja elamuslikele eesmärkidele ka hariduslikele eesmärkidel. Ka põhikooli ja gümnaasiumi õppekava väärtustab mitmekesiseid õppemetoodikaid, sh muuseumiõpet. Paljudes muuseumides on muuseumitunnid koostatud nii, et need toetavad riiklikke õppekavasid. Muuseumiseaduse järgi on alla 8-aastastel lastel riigimuuseumidesse sissepääs tasuta (kõik haldusalad, sihtasutused, kus riik on asutaja; samas võimaldavad seda ka mitmed teised muuseumid).

Rahvaraamatukogu seadus sätestab, et rahvaraamatukogu kogub, säilitab ja teeb lugejale kättesaadavaks vajalikud trükised, auvised ja teised teavikud ning avalikud andmebaasid, sest raamatukogu ülesanne on tagada elanikele vaba ja piiramatu juurdepääs informatsioonile, teadmistele, inimõtte saavutustele ja kultuurile, toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist. Loetletud põhiteenused on raamatukogudes tasuta.

Eesti Rahvusraamatukogu seadus sätestab, et Eesti Rahvusraamatukogu eesmärk on suurendada ühiskonnas teadmistele ja informeeritusele rajanevat algatusvõimet, teadlikkust ja vastutustunnet, edendada riiki, Euroopa ühiseväärtusi, kultuuri ja demokraatiat. Rahvusraamatukogu pakub haridustegevuse raames põhikooli ja gümnaasiumi õppekava toetuseks tasuta teematunde eri vanuseastme õpilasgruppidele.³³

Artikli 13 punkt b kohustab tugevdama seost kultuuripärandiõppe ja kutseõppe vahel. Kutseõppe eesmärk on omandada teadmised, oskused ja hoiakud, vilumused ning sotsiaalne valmidus töötamiseks, ühiskonnaelus osalemiseks ja elukestvaks õppeks. Nagu eespool mainitud, on võimatu anda ammendavat loetelu hariduse, sh kutseõppe valdkondade kohta, mis on kultuuripärandiga seotud. Samuti on tasemeõppe osas kultuuripärandi valdkonna sees vajadused liiga erinevad, et üldistusi teha. Kultuuripärandi valdkonna võimalikke tulevikusuundumusi, põhikutsealade tööjõuvajadust, õppe sisu ning tööturu vajadust on uuritud

³³ <https://www.nlib.ee/et/haridustegevus>

OSKA uuringus.³⁴ Uuringu käigus analüüsiti kultuuri ja loometegevuse kuut alavaldkonda, millest kultuuripärandiga on seotud kolm: käsitöö, museoloogia ja raamatukogundus. Uuringus hinnati, milline on hetkeseis ja kuidas peab muutuma õppe sisu, et töötajate oskused vastaksid paremini tööturu vajadustele. Näiteks muuseumivaldkonnas ei ole kehtivaid kutsestandardeid ja uuring ei toonud ka välja, et valdkond tunneks kutsete järele vajadust. Vajadus on hoopis spetsiifiliste muuseumipedagoogikaalaste täienduskoolitusvõimaluste järele. Raamatukogunduse valdkonnas leiti, et praegused infoteaduse ja -korralduse tasemeõppe lõpetanud ei asu tööle raamatukogudesse. Põhjuseks võib olla mittemotiveeriv töötasu, ebasobivad töötingimused, vähesed karjääri võimalused, aga ka ebapiisav teadmine mitmekesistest töörollidest raamatukogus. Samas on nende õppekavade lõpetanutel head oskused, et teha karjääri erinevates valdkondades. Käsitöö valdkonnas järeltas uuring, et kutsekoolide käsitööõppe on populaarne, eriti tekstiilkäsitöö, keraamika ja mööbli-restaureerimise õppekavad. Tasemeõppe lõpetanute arv on neil erialadel märkimisväärselt suurem tegelikust tööturu vajadusest ja mitte kõik lõpetanud ei rakendu erialasel töö – omandatud oskused leiavad kasutamist hobi korras. Samas on rahvuskultuuri säilimiseks ja kestlikkuse tagamiseks vaja kriitilist arvu käsitööaladel tegutsejaid. Kuna kasvanud on täiskasvanud õppijate arv, on vaja luua just täiskasvanud õppijale sobivamad paindlikud täiendusõppe võimalused.

NÄIDE 11

- 2015. aastal sai alguse projekt „Pärandivaderid: koolinoored kultuuripärandit hoidmas“. Selle eesmärk on tõsta pärandialast teadlikkust kooliõpilaste hulgas, kaasates neid kodukoha kultuuripärandi korrastamisse. Eri vanuses (7–19) koolinoorte abiga korrastatakse talgute korras kohaliku tähtsusega pärandi-objekte. See avardab arusaama oma kodukandi kultuuripärandist ning pakub noortele võimalust mõtestada ja tugevdada oma kohaidentiteeti, samuti seob koolist saadavad teoreetilised teadmised praktilise tegevusega. Vähetähtis ei ole ka elus vajalike tööoskuste arendamine. Projekti kaudu tõuseb teadlikkus kohaliku pärandi tähtsusest ning kooliõpilaste abiga päästetakse pärandipaigad lagunemisest või unustamisest. Projekt toetab gümnaasiumiastme riiklikku õppekava Eesti ajaloo teemade käsitlemisel, aga ka põhikoolis koduümbruse ajaloo tundmaõppimise ja kultuurikeskkonna mõtestamise juures. Projekti jätkati ka aastatel 2017–2020. Esimesel korral osales 16 kooli või huvikooli, kaasatud olid u 450 kooliõpilast ja 16 õpetajat üle Eesti, lisaks Muinsuskaitseamet ja Keskkonnaamet.
- Eestis on u 60 mõisakooli (u 560 kooli hulgas). Neile on loodud spetsiaalsed õppematerjalid „Mõis kui ammendamatu inspiratsiooniallikas“, mis seovad kultuuripärandi ametliku õppekavaga. Selle ülesannetkogumiku abil saab õpetada kunsti ja muusikat, ajalugu ja ühiskonnaõpetust, loodusteadusi ja keeli. Mõeldud on see kasutamiseks nii mõisakoolide kui ka teiste koolide õpetajatele. Hästi kasutatav on see ka mõisate läheduses asuvates koolides ja mõisakoole külastavate klassidega.

³⁴ Mets, U., Viia, A. (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele – kultuur ja loometegevus: etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport. Uringuaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2017/10/OSKA-Kultuur-ja-loometegevus_I-osa_uuringuaruanne_2019_06.04.20.pdf

Punkt c käsitleb valdkondadevahelist uurimistööd. Kultuuripärandi valdkonnas tehakse nii teadus- kui ka rakendusuringuid. Erinevaid pärandiliike ja valdkondi siduvaid uuringuid tehakse aga pigem vähe. Palju vastukaja ja tunnustust on pälvinud Eesti Kunstimuuseumi projekt „Rode altar lähivaates“³⁵, kus keskaegset kunstiteost uuriti ja konserveeriti uusimate tehnikate abil ning tehti rahvusvahelist koostööd spetsialistide vahel teadmiste jagamiseks. Ühe kunstiteose kaudu mängiti läbi mitmesuguseid pildindus- ja infotehnoloogia võimalusi, mida saab rakendada muuseumides ja muinsuskaitstes laiemalt. Tehti materjalitehnilisi ja kunstiajaloolisi uuringuid, kaasati neisse infotehnoloogilisi lahendusi ning tulemust esitleti nii teaduslikus kui ka populaarteaduslikus vormis.

Punkt d käsitleb täiendõppe edendamist ning igakülgset teadmiste ja oskuste vahetamist nii haridussüsteemi sees kui ka väljas. Lisaks akadeemilisele õppele on kultuuripärandi valdkonnas oluline elukestva õppe arendamine. Pärandivaldkonnas korraldatakse palju erineva suunitlusega koolitusprogramme sihtgruppidele, kelle tegevus ja otsused kultuuripärandit, selle uurimist, säilimist ja esitlemist, mõjutavad. Näiteks:

- Muinsuskaitseameti seminarid, infopäevad, koolitused, trükised;
- Eesti Rahvakultuuri Keskuse täiskasvanute täienduskoolitused rahvakultuuri ja vaimse pärandi valdkonnas;
- Eesti Vabaõhumuuseumi Maaarhitektuuri keskuse koolitused, õppepäevad, konverentsid ja trükised. Keskus on loonud ka üle-eestilise maamaja omanike nõustajate võrgustiku. Vabaõhumuuseumi juures tegutseb Paljurahvuseline Eesti keskus, mis tutvustab Eestis elavate vähemusrahvuste kultuuri, ajalugu ja kunsti;
- Säästva Renoveerimise Infokeskuste võrgustik (Tallinnas, Paines, Tartus) ning nende praktilised kursused ja töötoad;
- Keskkonnaameti kultuuripärandi koolitused rahvusparkides;
- erinevad praktilised ja teadlikkuse tõstmisele suunatud koolitused, mida korraldavad paljud eriala- ja kodanikuühendused (nt Eesti Muinsuskaitse Selts), samuti äriettevõtted (nt OÜ Säästvad Ehituslahendused, Tsunftijänes OÜ), mittetulundusühingud (nt MTÜ Vanaajamaja Koolituskeskus) ja muuseumid (nt Ajaloomuuseumi kursused esemete hooldamiseks ja säilitamiseks, Eesti Rahva Muuseumi õpitubade sari vanade pärandoskuste taaselustamiseks ja edasiandmiseks);
- eri allikate toel on võimestatud raamatukogude ja muuseumide tegevust laste ja noorte kultuuriprojektidega, mis tutvustavad kohalikku pärandit (nt lugemise sidumine kultuuripärandi tundmisega);
- Eesti Rahvusraamatukogu mäluasutuste suveseminarid ja koolitused jpm.

Teadmiste ja oskuste vahetamine on oluline ka erialaspetsialistide vahel ja rahvusvaheliselt. Kultuuriministeeriumi taotlusvoorst „Raamatukogude arendamine“ on toetatud raamatukoguhoidjate täiendkoolitust kohaliku ja teiste riikide kultuuripärandiga tutvumiseks ning raamatukogudes kultuuripärandit tutvustavate projektide algatamiseks (nt Jõgevamaa kirjandusradadel, õppereisid Soome, Rootsi, Läti, Leetu jne). Muinsuskaitseameti (varem Kultuuriministeeriumi) taotlusvoorst „Kultuuripärandi arendamine“ on toetatud muuseumitöötajate koolitusi, õppereise, seminare ja muid sarnaseid üritusi. Mäluasutuste suveseminar on hea näide kõigi pärandivaldkondade ja asutuste koostegemisest. Seminar on igal aastal keskendunud pärandivaldkonna ühele kesksele aktuaalsele teemale, kuid sisaldab formaadis ka kõigi mäluasutuste pärandivaldkonna edulugude ülevaadet. Selline koostöövorm

³⁵ <http://rode.ekm.ee>

annab pärandi valdkonna töötajatele sidususe teenuste arendamisel ja pakkumisel. Rahvusvahelist koostööd edendavad oma valdkonnas kõik Kultuuriministeeriumilt toetust saavad partnerorganisatsioonid.

Artikkel 14. Kultuuripärand ja infoühiskond

Artikkel 14 käsitleb seda, kuidas digiteerides ja digiteeritud sisu kättesaadavaks tehes on võimalik oluliselt laiendada juurdepääsu kultuuripärandile. See on seotud Faro konventsiooni kahe eesmärgiga: juurdepääs (sh demokraatlik kaasamine) ja majanduslik areng. Kättesaadav pärand loob uusi võimalusi innovatiivseteks lahendusteks haridus-, turismi-, meedia-, *online*-teenuste ja teistes valdkondades.

Eestit peetakse digivaldkonnas eesrindlikuks ja siin on kultuuripärandit aastaid digiteeritud. Samas on sellest avalikkuse jaoks kättesaadav endiselt vaid väike osa. Riigi hallatavates mäluasutustes on kokku üle 900 miljoni Eesti kultuuri jaoks olulise pärandiobjekti, mis väärivad digiteerimist. Praeguseks on sellest digiteeritud u 10%.

„Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ seab eesmärgiks kultuuripärandi väärtuslikuma osa digiteerimise ja selle pikaajalise säilimise rahvusvahelisi standardeid ja kvaliteedinõudeid arvestades. Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös on koostatud digiteerimise tegevuskava³⁶, mille eesmärk on teha 2023. aastaks digitaalselt kättesaadavaks kolmandik Eesti mäluasutustes talletatavast kultuuripärandist ning uuendada mäluasutuste info hoidmise taristut. Tegevuskava keskendub suures osas pärandile aastatest 1900–1940. Digiteeritakse dokumente, trükiseid, fotosid, filme, kunsti ja esemeid. Eesmärk on teha võtmevalikuid kultuuripärandi seisukohalt, mitte digiteerida kogu kultuuripärandit. Tegevuskava kogumaksumus on 9,13 miljonit eurot, millest 8,25 on planeeritud Euroopa Liidu struktuurivahendite investeeringutest.

Riigi rahastatud ja riigi haldusalas olevate institutsioonide digiteeritud teosed on vastava õiguse olemasolul reeglina vabalt kättesaadavad. Soodustatakse digiteeritud kultuuripärandi kasutamist e-õppes ning e-teenuste osutamisel meedia- ja loomeettevõtluse valdkonnale.

NÄIDE 12

Europeana (ka Euroopa Digitaalraamatukogu; <http://www.europeana.eu/portal/et>) on Euroopa Komisjoni algatusel ja toetusel loodud veebipõhine teenus, mille eesmärk on vahendada ühe portaali kaudu avalikkusele Euroopa raamatukogude, muuseumide ja arhiivide digitaalseid kogusid. Üle-euroopalise digitaalse kultuuripärandi raamatukogus Europeana on kättesaadav üle 30 miljoni objekti. Eestist osaleb Euroopa Digitaalraamatukogu arendamises Eesti Rahvusraamatukogu.

Punkt a viitab digitaaltehnoloogia murettekitavale tendentsile areneda üksnes mõnes laiemalt levinud keeles. Isegi kui mitmekeelsed operatsioonisüsteemid on mõnikord saavutatud, tuleb vähemalt eesmärgiks seada põhjalikud mõistelised sõnaraamatud ja muud vahendid, millega tagatakse, et standardiseerimine ei ohustaks keelte ja kultuuride mitmekesisust. Tuleb arendada eestikeelseid märksõnastikke, millel on mitmekeelsed vasted. MTÜ Eesti Raamatukoguvõrgu

³⁶ Vt lähemalt <https://www.kul.ee/et/kultuuriparandi-digiteerimine-0>

Konsortsiumi (ELNET Konsortsium) raamatukogud kasutavad Eesti üldist märksõnastikku. Eesti rahvaraamatukogud püüavad selle liidestada oma süsteemidega. Eesti üldise märksõnastiku on oma sõnastike arendamisel aluseks võtnud ka muuseumid. Arendada tuleb valdkondlikke ja valdkondadeüleseid märksõnastikke, terminoloogia andmebaase, biograafilisi andmebaase ja teha need mitmekeelseks, ning teha rahvusvahelist koostööd.

Kogu Euroopas tehakse kultuuripärandi huvides digitaal tehnoloogia rakendamise väga suuri edusamme. Eelkõige töötavad institutsioonid parema ja kiirema juurdepääsu loomisega sisule. Selleks, et mitte raisata piiratud ressursse, on oluline jagada kogemusi ja töötada välja ühiseid lahendusi, millega välditakse samade praktiliste probleemide mitmekordset lahendamist. Näiteks kasutatakse Eestis raamatukoguteenuse pakkumiseks kolme raamatukogusüsteemi (Sierra, URRAM, RIKS), kuigi kõik raamatukogud võiksid kasutada ühist süsteemi.

Kultuuripärandi kättesaadavuse parandamiseks on loodud erinevaid juurdepääsupunkte: DIGAR³⁷, e-varamu³⁸, Eesti Rahvusraamatukogu otsinguportaal³⁹, Rahvusarhiivi virtuaalne uurimissaal VAU⁴⁰ ja arhiivi infosüsteem AIS⁴¹ jpt. On ka asutuste ühiseid katalooge, nagu e-kataloog ESTER⁴², URRAM⁴³ või muuseumide infosüsteem MuIS⁴⁴.

NÄIDE 13

- Eesti muuseumide infosüsteem MuIS on veebipõhine keskkond muuseumikogude üle arvestuse pidamiseks, nende haldamiseks ja muuseumides leiduva informatsiooni kättesaadavaks tegemiseks nii erialaspetsialistile kui kõigile teistele huvilistele. MuIS on ainulaadne, sest pakub võimalust teha otsingud ja erinevaid muuseumikogudega seotud toiminguid üle kõigi infosüsteemiga liitunud muuseumide.
- Säilituseksemplari seadusega (2017) astus Eesti suure sammu digitaalselt sündinud trükiväljaannete ja filmipärandi valdkonnas. Algatati trükiste ja filmi digitaalse algmaterjali kogumine, et vältida tulevikus trükiste ja filmide digimist. Sellega väheneb raamatukogudes oluliselt vajadus säilitamise eesmärgil digiteerida juba digitaalselt sündinud trükiseid. Digitaalselt sündinud väljaannete kogumine aitab luua Eesti kultuuripärandist terviklikku digitaalset kogu.

Punktis b ärgitatakse toetama rahvusvaheliselt ühilduvaid standardeid kultuuripärandi uurimiseks, säilitamiseks, täiustamiseks ja kaitseks, võideldes samal ajal kultuurivarade salakaubaveoga.

³⁷ <https://www.digar.ee/arhiiv>

³⁸ <https://www.e-varamu.ee>

³⁹ https://portaal-nlib-ee-primo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/search?sortby=rank&vid=372NLE_V1&lang=et_EE

⁴⁰ <http://www.ra.ee/vau/>

⁴¹ <https://ais.ra.ee/>

⁴² <https://www.ester.ee/>

⁴³ <https://www.lugeja.ee/>

⁴⁴ <http://www.muisee.ee>

Punkt c viitab probleemidele, mis takistavad juurdepääsu kultuuripärandiga seotud teabele, eriti hariduslikel eesmärkidel, kaitstes samal ajal intellektuaalomandiõigusi. Digitaalsetel lähenemisviisidel on suur hariduslik potentsiaal, kuid seda takistab vajadus otsida õiglast tasakaalu suurima võimaliku tasuta juurdepääsu soovi ja vajaduse vahel tagada digitaalsete materjalide loojatele või omanikele õiglane tasu. Tegu on üldise, mitte üksnes kultuuripärandi valdkonna probleemiga ning seda käsitletakse rahvusvahelisel tasandil, sest teabega kauplemine kasvab kiiremini kui eales varem. Uuendatakse autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste seadusandlust vastavalt Euroopa Liidu arengutele autoriõiguste kohta digitaalselt ühtsel turul. Näiteks osalevad Eesti Rahvusraamatukogu ja Tartu Ülikooli raamatukogu rahvusvahelises projektis EODOPEN (2019–2023), mis hõlmab 15 partnerraamatukogu 11-st Euroopa riigist. Projekt keskendub raamatukogude kogudes olevatele, eelkõige uuematele, 20.–21. sajandi raamatutele, mille autoriõiguslik seisund on ebamäärane ning mis on seetõttu jäänud digiteerimata ja huviliste eest varjatuks. Eesmärk on teha digitaalselt kättesaadavaks just uuemad eestikeelsed, sh eesti keelde tõlgitud teosed 20. ja 21. sajandist – seetõttu tegelevad mõlemad raamatukogud paralleelselt ka autoriõiguse küsimustega. Projekti laiem eesmärk on partnerraamatukogude vahel autoriõiguse praktika vahetamine, liikmesriikide õigusaktide võrdlus ja uue parima praktika väljatöötamine seoses autoriõiguse direktiivi rakendamisega.

Punkt d käsitleb seda, et digipöörde ajastul ei jäetaks hooletusse esmast ressursi ehk originaaleksemplari. Paljud kultuuritegevused juba toimuvad digitaalses keskkonnas, luues uut, digitaalsena sündinud kultuuripärandit. Lisaks digitaalsel kujul tekkinud materjalile digiteeritakse paljud füüsilised kultuuripärandi kandjad. Nende arengute kõrval ei tohi unustada vajadust säilitada füüsilist materjali.

Peatükk IV. Järelevalve ja koostöö

Artikkel 15. Konventsiooniosaliste kohustused

Artikli 15 punktid a ja b käsitlevad konventsiooniosaliste ja Euroopa Nõukogu kohustusi seoses järelevalvesüsteemi loomise, haldamise ja kasutamisega. Raamkonventsiooni eesmärged on nende olemuse tõttu raskem jälgida kui spetsiifilisemate konventsioonide omi. Faro konventsiooni puhul on ette nähtud, et konventsiooni rakendamisest ülevaate saamiseks kasutab Euroopa Nõukogu enda hallatavaid platvorme **HEREIN** (Euroopa pärandipoliitikate andmebaas) ja **COMPENDIUM** (EN-i algatatud kultuuripoliitikate platvorm)⁴⁵. Eestil on riigi profiil mõlemas platvormis, nende uuendamise on Kultuuriministeerium delegeerinud vastavalt Eesti Muinsuskaitse Seltsile ja EMTA-le. Faro konventsiooni kohta nähakse järelevalvet tavapärase regulaarsete aruannete asemel pigem heade tavade jagamise ja väljatöötamise dünaamilise protsessina.

Artikkel 16. Järelevalvesüsteem

Artikkel 16 jätkab eelmises artiklis nimetatud järelevalvesüsteemi reguleerimist. Punktis a sätestatakse, et Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee nimetab konventsiooni täitmise monitoorimiseks asjakohase komitee. Faro konventsiooni monitoorib Euroopa Nõukogu kultuuri, pärandi ja maastike komitee (Steering Committee on Culture, Heritage and Landscape).

⁴⁵ Esimese kontaktpunkt on Eesti Muinsuskaitse Selts, teisel Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia.

Punktis b on nimetatud punktis a sätestatud komitee ülesanded. Nendeks on:

- töökorra kehtestamine vajaduse alusel;
- artiklis 15 nimetatud ühise infosüsteemi haldamine, hoides ülevaadet vahenditest, mille abil täidetakse igat käesoleva konventsiooni alusel võetud kohustust;
- ühe või enama konventsiooniosalise nõudmisel nõuandva arvamuse esitamine mis tahes küsimuses seoses konventsiooni tõlgendamisega, võttes arvesse kõiki Euroopa Nõukogu õigusakte;
- ühe või enama konventsiooniosalise algatusel hinnangu andmine nende konventsiooni täitmise mis tahes aspektile;
- konventsiooni sektoriülese kohaldamise edendamine, tehes koostööd teiste komiteedega ja osaledes teistes Euroopa Nõukogu algatustes;
- oma tegevustest aru andmine Ministrite Komiteele.

Faro konventsiooni loomisel nähti ette, et seire toimub nn vaatlusfunktsiooni läbiviimisenä, mis areneb välja vastusena konventsiooniosaliste vajadustele.⁴⁶

Artikkel 17. Koostöö järelmeetmetes

Artiklis 17 nähakse ette, et konventsiooniosalised peavad omavahel ja Euroopa Nõukoguga koostööd tegema. See on osa järelevalve protsessist, sest aitab ühiselt prioriteete seada ja nendega tegeleda, häid tavasid vahetada ja levitada.

Euroopa Nõukogu teeb riikidega aktiivset koostööd, koostades iga kahe aasta järel Faro konventsiooni tegevuskava, mida koos riikidega ellu viib.⁴⁷ Tegevuskava on mõeldud Faro konventsiooni nähtavuse tõstmiseks, on abiks selle mõtestamisel ja erinevate heade tavade levitamisel.

Peatükk V. Lõppsätted

Artikkel 18. Allakirjutamine ja jõustumine

Artikli 18 punkti a kohaselt on Faro konventsioon avatud allakirjutamiseks Euroopa Nõukogu liikmesriikidele (punkt a).

Faro konventsioon ratifitseeritakse või kiidetakse heaks. Ratifitseerimis- või heakskiitmiskiri antakse hoiule Euroopa Nõukogu peasekretärile. (punkt b).

Pärast lepingule allakirjutamist suursaadiku poolt saadab Väliministeerium Vabariigi Valitsuse korralduse alusel Euroopa Nõukogule konventsiooni heakskiitmiskirja.

Punkt c sätestab, et Faro konventsioon jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele kuupäevast, mil kümme Euroopa Nõukogu liikmesriiki on eelmise löike kohaselt väljendanud oma nõusolekut olla konventsiooniga seotud. Faro konventsioon jõustus 1.juunil.2011.

⁴⁶ Faro Convention Explanatory Report, lk 13.

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3814>

⁴⁷ <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-action-plan>

Alla kirjutanud riigi suhtes, kes väljendab hiljem oma nõusolekut olla konventsiooniga seotud, jõustub konventsioon selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele ratifitseerimis- või heakskiitmiskirja hoiuleandmise kuupäevast (punkt d).

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 121 kohaselt **ratifitseerib** Riigikogu Eesti Vabariigi lepingud:

- 1) mis muudavad riigipiire;
- 2) mille rakendamiseks on tarvis Eesti seaduste vastuvõtmist, muutmist või tühistamist;
- 3) mille kohaselt Eesti Vabariik ühineb rahvusvaheliste organisatsioonide või liitudega;
- 4) millega Eesti Vabariik võtab endale sõjalisi või varalisi kohustusi;
- 5) milles ratifitseerimine on ette nähtud.

Kuivõrd puuduvad Eesti Vabariigi põhiseaduses toodud alused konventsiooni ratifitseerimiseks, tuleb Faro konventsioon heaks kiita Vabariigi Valitsuse korraldusega. Välissuhtlemisseaduse § 8 lõike 1 punkti järgi 7 sõlmib Vabariigi Valitsus Eesti Vabariigi nimel Riigikogus ratifitseerimisele mittekuuluvad välislepingud.

Selles seletuskirjas toodud võrdlev analüüs (eelkõige artikkel 5) näitab, et Eesti seadusandlus on Faro konventsiooniga kooskõlas.

Artikkel 19. Konventsiooniga ühinemine

Punkt a sätestab, et pärast konventsiooni jõustumist võib Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee kutsuda Euroopa Ühendust ja kõiki Euroopa riike, kes ei ole Euroopa Nõukogu liikmed, ühinema konventsiooniga enamuse otsusel, nagu on sätestatud Euroopa Nõukogu statuudi artiklis 20.d, ning nende osalisriikide ühehäälsel otsusel, kellel on õigus kohtadele Ministrite Komitees.

Kõikide ühinevate riikide ja Euroopa Ühenduse suhtes, kui nad konventsiooniga ühinevad, jõustub konventsioon selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele ühinemiskirja Euroopa Nõukogu peasekretärile hoiuleandmise kuupäevast (punkt b).

Artikkel 20. Territoriaalne kohaldamine

Artikli 20 punkti a kohaselt võib osalisriik konventsioonile alla kirjutades või ratifitseerimis-, heakskiitmise- või ühinemiskirja hoiule andes täpsustada territooriumi või territooriumid, mille suhtes konventsiooni kohaldatakse.

Punkti b kohaselt võib osalisriik hiljem alati Euroopa Nõukogu peasekretärile saadetava deklaratsiooniga laiendada konventsiooni kohaldamist deklaratsioonis täpsustatud muule territooriumile. Sellise territooriumi suhtes jõustub konventsioon selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele kuupäevast, mil peasekretär on deklaratsiooni kätte saanud.

Punkti c järgi võib kahe eelmise lõike alusel tehtud deklaratsiooni selles nimetatud ükskõik millise territooriumi suhtes Euroopa Nõukogu peasekretärile saadetava teatega tagasi võtta. Tagasivõtmine jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kuue kuu möödumisele kuupäevast, mil peasekretär on teate kätte saanud.

Artikkel 21. Denonsseerimine

Artikli 21 punkti a kohaselt võib konventsiooniosaline alati konventsiooni Euroopa Nõukogu peasekretärile saadetava teatega denonsseerida. Denonsseerimine jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kuue kuu möödumisele kuupäevast, mil peasekretär on teate kätte saanud.

Artikkel 22. Muudatused

Artikli 22 punkti a kohaselt võivad konventsiooniosalised või artiklis 16 nimetatud komitee teha konventsiooni muutmise ettepanekuid.

Punkti b kohaselt esitatakse muudatusettepanek Euroopa Nõukogu peasekretärile, kes edastab selle Euroopa Nõukogu liikmesriikidele ja teistele konventsiooniosalistele ning muudele riikidele ja Euroopa Ühendusele, keda on kutsutud konventsiooniga ühinema kooskõlas artikliga 19.

Punkti c kohaselt arutab komitee muudatusettepanekut ja esitab konventsiooniosaliste esindajate kolmeneljandikulise häälteenamusega vastuvõetud teksti vastuvõtmiseks Ministrite Komiteele. Pärast muudatusettepaneku vastuvõtmist Ministrite Komitee poolt Euroopa Nõukogu statuudi artiklis 20.d sätestatud häälteenamusega ja nende osalisriikide ühehäälsel otsusel, kellel on õigus kohtadele Ministrite Komitees, edastatakse tekst konventsiooniosalistele heakskiitmiseks.

Punkti d kohaselt jõustuvad muudatused konventsiooniosaliste suhtes, kes on need heaks kiitnud, selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele kuupäevast, mil kümme Euroopa Nõukogu liikmesriiki on teatanud peasekretärile oma heakskiitmisest. Seejärel jõustub muudatus konventsiooniosalise suhtes, kes selle heaks kiidab, selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele kuupäevast, mil nimetatud konventsiooniosaline on peasekretärile teatanud oma heakskiitmisest.

Artikkel 23. Teated

Artikli 23 kohaselt teeb Euroopa Nõukogu peasekretär Euroopa Nõukogu liikmesriikidele, Euroopa Ühendusele ja riikidele, kes on konventsiooniga ühinenud või keda on kutsutud konventsiooniga ühinema, teatavaks iga allakirjutamise, ratifitseerimis-, heakskiitmis- või ühinemiskirja hoiuleandmise, konventsiooni artiklite 18, 19 ja 20 kohase jõustumise kuupäeva, konventsiooni artikli 22 kohase muudatusettepaneku ja selle jõustumise kuupäeva ning konventsiooniga seotud muu akti, deklaratsiooni, teate või teadaande.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga ei võeta kasutusele uusi mõisteid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

6. Mõjude analüüs

Faro konventsiooni heakskiitmisega ei kaasne olulist mõju riigiasutuste, ettevõtete või kodanike halduskoormusele. Raamkonventsioon ei kehtesta Eesti suhtes konkreetseid meetmeid ega

siduvaid kohustusi. Faro konventsiooni heakskiitmiseks ei ole vaja teha muudatusi õigusaktides. Faro konventsiooni põhimõtteid hakatakse arvestama protsesside juures, mille raames kavandatakse ja viiakse ellu kultuuriväärtuste valdkonna poliitikat, koostööd või kujundatakse toetusmeetmeid. Lisaks riigi sekkumisele ja poliitikakujundamisele on oluline levitada konventsiooni põhimõtteid erinevatest sektoritest riiklikul tasandil kuni üksikisikuteni. Faro konventsioonis toodud põhimõtteni liikumiseks on olemas alternatiivsed meetodid ning osalisriigid saavad valida viisi, mis sobib kõige paremini nende riigisisese õiguse, põhimõtete ja praktikaga. Faro konventsiooni heakskiitmine on oluline, sest näitab, et Eesti toetab konventsiooni põhimõtteid ja eesmärke ning see aitab kaasa kultuuripärandi laiapõhjalisele käsitlemisele ja teadlikkuse tõstmisele pärandi seotusest teiste valdkondadega.

Fonventsiooni heakskiitmise mõju on positiivne. Kõige suurem ja olulisem muutus seisneb selles, et Eesti tunnustab ametlikult konventsiooni põhimõtteid – kultuuripärandil on oluline roll ühiskonnas nii kultuurilise, majandusliku kui ka keskkonnaressursina. Faro konventsiooni peetakse uuenduslikuks ennekõike seepärast, et see mõtestab kultuuripärandit lahutamatus seoses teiste valdkondade ja sektoritega, laiemalt võttes demokraatliku ning sidusa ühiskonna ja riigi alustalana. Nagu seletuskirja sissejuhatuses toodud, on erinevad kriisid (rände-, keskkonna-, COVID-19 kriis) suurendanud Euroopas arusaamist kultuuripärandi tähtsusest ja panusest Euroopa arengusse. Üks Euroopa Liidu strateegilisi suundi on kodanike tervise ja heaolu suurendamine ning ebavõrdsuse vähendamine. Kultuuripärandi valdkond on sellega tihedalt lõimitud, aidates edendada kultuurilist mitmekesisust ning seeläbi sallivust, demokraatiat ja julgeolekut kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Kultuuripärand on tihedalt seotud ka Euroopa Liidu rohelise suunaga ning panustab uude ringmajanduse tegevuskavasse, olles osaks ehitatud keskkonna jätkusuutlikust arengust (ehituspärandi taas- ja uuskasutus), propageerides kestlikku disaini, rõhutamise toidukultuuris kohaliku toidu tähtsust jne.

Neid põhimõtteid tunnustades järgib Eesti tänapäevase kultuuripärandi käsitlust ning riigil on pärandivaldkonnas võimalik tugineda nii rahvusvahelisele kogemusele ja õigusraamistikule kui ka jagada oma kogemusi teistele riikidele.

7. Eelnõu rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevus, eeldatavad kulud ja tulud

Faro konventsioon ei pane osalisriikidele rahalisi kohustusi.

Faro konventsiooni rakendamist monitoorib Euroopa Nõukogu kultuuri, pärandi ja maastike komitee (*Steering Committee on Culture, Heritage and Landscape*), mille istungitel esindab Eestit Kultuuriministeerium (maastiku küsimustes Keskkonnaministeerium). Ühe delegaadi osalemisega seotud kulud katab Euroopa Nõukogu, teiste delegaatide kõik osalemisega seotud kulud osalejat lähetav asutus.

8. Rakendusaktid

Korralduse jõustamiseks ei ole vaja kehtestada rakendusakte.

9. Korralduse jõustumine

Korraldus jõustub üldises korras.

Konventsioon jõustub Eesti suhtes selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele heakskiitmiskirja hoiuleandmise kuupäevast.

10. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu on koostöölastatud eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu. Eelnõu esitati koostöölastamiseks Haridus- ja Teadusministeeriumile, Keskkonnaministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ja Välisministeeriumile. EISi link koostöölastamise etapile: <https://eelnoud.valitsus.ee/main#kQ7tsHSx>.

Eelnõu seletuskirja kohta esitasid märkusi Haridus- ja Teadusministeerium ning Keskkonnaministeerium. Mõlema ministeeriumi märkustega on arvestatud ja seletuskirja täiendatud. Samuti on arvestatud Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Välisministeeriumi märkustega konventsiooni tõlke kohta.